

ŠOTORSKA KNJIŽNICA

MAJ 1943

VSEBINA

Številka 10

A. Tolstoj: KNEZ SEREBRJANI	Str. 97
Jožs Strehar: SLAB PRIDELEK	„ 127
SLOVENSKI MOŽJE	„ 140
PRISPEVKI NAŠIH FANTOV IN DEKLET	„ 141
JURINA I FRANINA	„ 144

Urejuje: IVAN UČENIKOV

ISTRA

KOROTAN

TRST

GORICA

SREDNJI VZHOD

ZALOŽIL IN IZDAL JUGOSLOVANSKI ODBOR IZ ITALIJE

Aleksej A. Tolstoj

Knez Serebrjani

(2. NADALJEVANJE)

"Stara norica?" je ponovila; "jaz sem stara norica? Oba se me bosta spominjala na onem svetu, oba! Vsi tvoji petolizci, Vanja, dobe svoje plačilo, dobe ga še na tem svetu, - vsi, Grjaznoj, Basmonov in Vjazemski; vsak po svoji zaslugi; a ta" - je nadaljevala, s palico kažoč na Maljuto, - "ta ne dobi svojega plačila, za njegova dela ni muk na svetu; njegove muke so na dnu pekla; tam ima že pripravljeno mesto; hudiči ga že čakajo in se vesele! In tudi zate je tam mesto, Vanja, veliko in toplo!"

Starka je odšla iz sobe, drsajoč z nogami in udarjajoč s kljukasto palico.

Ivan je bil bled. Maljuta ni zinil besedice. Molk je trajal precej dolgo.

"Kako je torej, Lukjanovič" je slednjič rekel car; "ali so Količevi priznali?"

"Ne še, gosudar! A priznajo gotovo, meni se ne izmuznejo!"

Ivan je pričel izpraševati podrobno o preiskavi. Razgovor o Količevih je dal njegovim mislim drugo smer.

Zdelo se mu je, da bi lahko zaspal. Poslal je Maljuto proč, legel na posteljo in zaspal.

Zbudil se je, kakor bi ga bil naenkrat nekdo sunil.

Barvaste svetilke so slabo razsvetljavale sobo. Mesečina je prodirala skozi nizko okno ter se igrala po poslikanih pečnicah. Za pečjo je bilo slišati cvrčka. Nekje je miš glodala les.

Sredi te tišine je postalo Ivanu zopet groza. Naenkrat se mu je zdelo, da se je dvignila deska iz tal in da gleda izpod deske zastrupljeni bojar.

Take prikazni je imel Ivan večkrat. Pripisoval jih je prevaram pekla. Da bi pregnal prikazen, se je pokrižal.

A prikazen ni izginila, kakor se je to dogajalo prej. Mrtvi bojar ga je še vedno gledal izpod čela. Starčeve oči so bile prav tako izbuljene, obraz takisto sivkast kakor pri obedu, ko je izpil poslano mu čašo.

"Že zopet izkušnja!" je pomislil car; "toda ne vdam se satanovim

zvijačam, zlomim vragove nakane. Naj vstane Bog in razprše naj se sovražniki njegovi!"

Mrtvec se je počasi dvigal izpod tal in se bližal Ivanu.

Car je hotel zakričati, a ni mogel. Strašno mu je zvenelo po ušesih.

"Pozdravljen, Ivan!" je rekel votel nečloveški glas; "klanjam se ti, ki si me umoril po nedolžnem!"

Te besede so se odzvale v najgloblji notranjosti Ivanove duše. Sam ni vedel, ali jih sliši od prikazni ali pa se je njegova misel izrazila v ušesu s slšnim zvokom.

A glej, odprla se je druga deska iz tal in izpod nje se je pokazal obraz okolnjčjega Danila Adaševa, ki ga je Ivan obsodil na smrt pred štirimi leti.

Tudi Adašev se je dvignil izpod tal, se poklonil carju in rekel:

"Pozdravljen, Ivan! Klanjam se ti, ki si me dal umoriti po nedolžnem!"

Za Adaševim se je prikazala bojarka Marija, ki je bila usmrčena z otroki vrel. Dvignila se je izpod tal s svojimi petimi sinovi. Vsi so se poklonili carju in vsak je rekel:

"Pozdravljen, Ivan! Klanjam se ti!"

Potem se je prikazal knez Kurjatev, knez Obolenski, Nikita Seremetjev in drugi, ki jih je Ivan dal usmrtiti in ki jih je Ivan usmrtil sam.

Soba se je polnila z mrtveci. Vsi so se nizko klanjali, vsi so govorili:

"Pozdravljen, pozdravljen, Ivan! Klanjamo se ti!"

Glej, dvignili so se menihi, starci, nune, vsi v črnih kutah, vsi blede, krvavi.

Glej, prikazali so se vojščaki, ki so bili z Ivanom pod Kazanjo.

Imeli so po telesih strašne rane, ki pa jih niso dobili v boju, marveč, ki jih jim je zadal krvnik.

Prikazale so se devojke v raztrganih oblekah in mlade žene z dojenčki pri prsih. Deca je iztegovala proti Ivanu krvave ročice in jecljala:

"Pozdravljen, pozdravljen, Ivan, ki si nas umoril po nedolžnem!"

Soba se je bolj in bolj polnila s strahovi. Car že ni mogel več ločiti resničnega od prikazni.

Besede prikazni so se ponavljale v stoterem odmevu. Istočasno so se glasile molitve za umirajoče in petje pri črni maši prav nad ušesi Ivanovimi. Od groze so se mu ježili lasje.

"V imenu živega Boga!" je spregovoril "ako ste vragovi, poslani od nečiste sile, - izginite! Ako ste res duše onih, ki sem jih kaznoval, - počakajte strašne sodbje božje! Gospod bo razsodil med nami!"

Mrtveci so zatulili in so zakrožili okrog Ivana kakor jesenski listi, ki jih žene vihar. Zadušno petje se je oglasilo še bolj žalostno; dež je zopet udarjal ob okno in sredi tuljenja vetra se je carju zazdelo, kakor da sliši glas, trobente in glas, ki kliče:

"Ivane! Ivane! K sodbi, k sodbi!"

Car je na glas zakričal. Služabniki so prihiteli iz sosednih sob k njemu v spalnico.

"Vstanite!" je zakričal car. "Kdo bo sedaj spal! Prišel je sodni dan, poslednja ura! Vsi v cerkev! Vsi za mano!"

Dvorni sluge so jeli tekati sem ter tja. Oglašil se je zvon. Opričniki, ki so bili pravkar zaspali, so slišali znano jim zvonenje, planili z ležišč in se v naglici oblačili.

Mnogo opričnikov je še pirovalo pri Vjazemskem. Sedeli so pri čašah in peli fantovske pesmi. Ko so zaslišali zvonjenje, so planili po konci in oblekli črne kute preko bogatih kaftanov, glave pa si so pokrili z visokimi kapucami.

Zavrelo je po vsej Slobodi. Cerkev Matere božje je bila žarko razsvetljena. Razbujeni prebivalci so vreli k vratom in so ugledali množico luči, ki so po palači blodile od sobe do sobe. Potem so se strnile luči v verigo in sprevid se je vil v dolgi kači po zunanjih hodnikih, ki so vezali palačo s hišo božjo.

Vsi opričniki, ki so bili vsi enako oblečeni v črne halje in visoke kapuce, so nosili smolnate plamenice. Njih svit se je čarobno odbijal od zlata, bisserov in dragih kamenov.

Spredaj je stopal car po meniško oblečen, bil se je ob prsi in klical glasno ihté:

"Bog, usmili se me, grešnika! Usmili se me, psa smrdljivega! Usmili se bedne glave moje! Daj pokoj dušam, ki sem jih po nedolžnem pogubil!"

Pred cerkvenimi vrati je car omedlel.

Plamenice so osvetlile starko, ki je sedela na stopnicah. Iztegnila je k carju tresočo se roko:

"Vstani, batjuška!" je rekla Onufrevna; "pomagala ti bom. Že dolgo te čakam. Pojdiva, Vanja, v cerkev, da skupaj pomoliva!"

Dva opričnika sta dvignila carja. Vstopil je v cerkev.

Novi sprevidi opričnikov v črnih kutah in visokih kapucah so hiteli s prižganimi plamenicami po ulicah. Cerkevna vrata so požirala vedno nove in nove opričnike in velikanski obrazi svetnikov so nejevoljno gledali vanje z visokih cerkvenih sten in kupol.

Sredi doslej molčeče noči se je oglasilo petje nekaj sto glasov in da-leč je bilo slišati zvonjenje in zategnjeno petje psalmov.

Jetniki po zaporih so planili z verigami rožljaje pokonci in poslušali.

"Car služi rano mašo!" so rekli sami pri sebi. "Bog, omehčaj mu srce, navdaj z milostjo njegovo dušo."

Majhni otroci, ki so spali v slobodskih domovih pri svojih materah, so se prebudili in pričeli plakati.

Marsikaka mati ni mogla dolgo upokojiti svojega deteta.

"Molči!" mu je rekla nazadnje; "molči, da te ne sliši Maljuta!"

In ob imenu Maljute je dete nehalo plakati; strahoma se je stisnilo k materi in sredi nočne tihote so se zopet razlegali samo psalmi opričnikov in neprestano zvonjenje znonov.

12. OBREKOVANJE.

Sonce je izšlo, a za Maljuto ni prišlo veselo jutro. Ko se je vrnil domov, ni našel svojega sina in je uganil, da je Maksim za vedno zapustil Slobodo. Grigorij Lukjanovič je bil silno razjarjen. Na vse strani je poslal

zasledovalce. Hlapce, ki so zaspali Maksimov odhod, je velel takoj vreči v ječo.

Z namršeni obrvmi in stisnjenimi zobmi je jahal po ulici in pre-mišljeval: ali naj naznani carju Maksimov pobeg ali naj mu ga utaji.

Konjsko peketanje in vesel razgovor se je oglasil za njim. Maljuta se je ozrl. Carjevič se je vračal z Basmanovim in s tolpo mladih junakov z jutranjega sprehoda. Dež je namočil mehko zemljo, konji so se udirali v blato do gležnjev. Opaživši Maljuto je carjevič, pognal svojega konja v skok in z blatom oškropil Grigorija Lukjanoviča.

"Klanjam se ti do tal, bojar Maljuta," je rekel carjevič, ustavlja je konja. "Pravkar smo srečali tvoje zasledovalce. Bržkone je Maksimu bidda pela, da je pobegnil od tebe. Ali pa si ga morda sam poslal v Moskvo po bojarsko čapko, pa si se potem premislil?"

In carjevič se je zasmel.

Maljuta je po običaju stopil s konja. Stoječ tu z odkrito glavo, si je s čela z dlanjo brisal blato z obraza. Videti je bilo, kakor bi njegovi strupeni pogledi hoteli prebosti carjeviča.

"Kaj si neki briše blato?" je omenil Basmanov, hote se prikupiti carjeviču. "Pri kom drugem bi človek še razumel, na njem ga pa še opaziš ne!"

Basmanov je govoril polglasno, a Skuratov ga je slišal. Ko je vsa družba, smejoč se in razgovarjajoč, odhajala za carjevičem, si je nadel čapko, sedel zopet na konja in odjahal korakoma proti dvorcu.

"Dobro!" je mislil sam pri sebi; "le počakajte, gospodje, le počakajte!" In pobledele ustnice so se skrivile v usmev in v njegovem srcu, razdraženem že od sinovega bega, je polagoma dozorevala nada na maščevanje nad neprevidnimi žaljivci.

Ko je Maljuta prišel v grad, je sedel Ivan Vasiljevič sam v svoji sobi. Obličje mu je bilo blede, oči so mu gorele. Črno kuto je bil zamenjal z rumeno suknjico, ki je bila prešita s trakovi in podšita z modrim volnenim blagom. Osem svilenih pentelj z dolgimi trepci je viselo ob razporku. Carska palica in klobuk sta ležala pred njim na mizi. Nočne prikazni, neprestane molitve, pomanjkanje spanja, vse to ni oslabilo Ivanovih moči, ampak ga je le dovedlo do silne razdražljivosti. Vse, kar je bil videl ponoči, se mu je zopet predstavilo kot satanova prevara. Carja je bilo sram svojega strahu.

"Sovražnik imena Kristovega", si je mislil, "se mi kljubovalno zoperstavlja in pomaga mojim škodljivcem. A ne bo se veselil nad menoj! Ne bojim se njegovih prikazni. Pokažem mu, da ni naletel na slabega borca."

In car se je odločil, da bo kot prej kaznoval izdajalce in izročal smrti svoje škodljivce, pa naj jih bi bilo na tisoče.

In pričel je v mislih razgledovati svoje podanike in iskati med njimi izdajalcev.

Vsak pogled, vsaka kretnja se mu je zdela sedaj sumljiva. Spomnil se je raznih besed svojih najbližjih in iskal v teh besedah ključne zarot. Niti sorodniki niso ušli njegovemu sumničenju.

Maljuta ga je našel v stanju, ki je bilo podobno vročičnim blodnjam. "Gosudar, je rekel po kratkem molku Grigorij Lukjanovič, ukazal si,

naj mučim Količeve zaradi novih izdajalcev. Le zanesi se name. Z mučenjem prisilim Količeve, da bodo vse povedali. Samo ene stvari ne morem izsiliti iz njih: imena največjega sovražnika tvojega ne morem izsiliti iz njih!"

Car je strmeč gledal svojega ljubljenca.

Maljuti se je sijalo nekaj nenavadnega iz oči.

"Ta zadeva je namreč taka, gosudar," je nadaljeval Skuratov in glas se mu je spremenil, "da oči sicer vidijo, uho sliši, jezik pa se ne obrne, da bi povedal..."

Car ga je gledal z vprašujočim pogledom.

"Glej, gosudar, kaznoval si že prilično mnogo zločincev, izdaja pa še vedno ni zamrla v Rusiji. In če jih kaznuješ še toliko ali pa desetkrat toliko, vendar ne zatreš izdaje!"

Car je poslušal in ni razumel.

"Zato, gosudar, ne zatreš izdaje, ker jim sekaš veje in grče, deblo s korenino pa stoji zdravo!"

Car še vedno ni razumel, toda poslušal je z rastočo radovednostjo.

"Vidiš, gosudar, kako naj ti povem? Glej, na primer, spomni se, kako si ležal na smrt bolan - daj ti Bog mnogo let zdravemu vladati - in so bojarji zoper tebe siromaka napravili zaroto. Takrat so imeli za sabo tvojega starejšega brata Vladimira Andrejeviča."

"A!" je pomislil car; "to so torej pomenjale moje nočne prikazni! Sovražnik je hotel omračiti moj razum, da bi se bal prekrizati načrte svojega brata. A temu ne bo tako. Niti bratu ne prizanem!"

"Govori," je rekel in se grozno obrnil k Maljuti, govori kaj veš o Vladimiru Andrejeviču?"

"Ne gosudar, moje besede se zdaj ne tičejo Vladimira Andrejeviča. O njem si tega ne mislim več, da bi hotel kaj započeti zoper tebe. Tudi bojarji ne mislijo več nanj. Že davno je prenehal podkopavati prestol pod tabo. Moje besede se ne tičejo njega."

"Koga pa potem?" je čudeč se vprašal car in črte njegovega obraza so mrzlično zadrgetale.

"Vidiš, gosudar: Vladimir Andrejevič si je premislil buniti državo, toda bojarji se niso premislili. Ti nimajo slabih glav: češ, če se nam ni posrečilo, posaditi Vladimira Andrejeviča na prestol, potem posadimo..."

Maljuta se je zmedel.

Koga?" je vprašal car in njegove oči so zagorele.

Maljuta je pozelenel.

"Gosudar! Vsega ni mogoče povedati. Človek našega stanu si lahko kaj misli, ugiba, ampak jezik mora držati za zobmi."

"Koga?" je ponovil Ivan, vstajaje s stola.

Maljuta je odlašal z odgovorom.

Car ga je zgrabil z obema rokama za vrat, obrnil njegovo obličje proti svojemu in se vsesal vanj z očmi.

Noge so se šibile pod Maljuto.

"Gosudar," je rekel polglasno, "ne srdi se nanj, saj si ni sam tega izmislil."

"Govori!" je rekel Ivan s hripavim glasom in silneje stisnil Maljuta vrat.

"Niti na misel bi mu ne bilo prišlo kaj takega," je nadaljeval Maljuta in se skušal izogniti carjevemu pogledu, "gotovo so ga zapeljali. Kdor mu je najbližji, tisti ga je pa zapeljal. On, grešni človek, pa si je mislil: malo pozneje ali malo prej, konec bo isti."

Carju se je pričelo dozdevati. Prebledel je še bolj. Prsti so mu odnehali in izpustili Maljutin vrat.

Maljuta si je opomogel. Spoznal je, da je prišel čas za odločilni udarec.

"Gosudar!" je rekel naenkrat rezko; "ne išči izdaje daleč. Tvoj sovražnik ti sedi nasproti, pije s teboj iz iste kupe, je s tabo iz iste skledе, nosi obleko istega dela."

Skuratov je umolknil in si je poln pričakovanja končno drznil upreti v carja svoje krvave oči.

Tudi car je umolknil. Roke so mu omahnile. Slednjič je razumel Maljuto.

V tem hipu so se na dvorišču oglasili veseli glasovi.

Že takrat, ko se je pričel razgovor med carjem in Skuratovim, je prihajal carjevič s svojimi prijatelji na dvorišče, kjer so ga čakali trgovci, ki so bili prišli iz Moskve s kruhom in soljo in s pokloni.

Ko so zagledali carjeviča, so vsi pokleknili.

"Česa prosite, vatlarji?" - je vprašal carjevič malomarno.

"Batjuška!" so odgovorili starejši; "prišli smo prosit tvoje milosti! Bodi nam zaščitnik! Usmili se naših glav! Opričniki nas popolnoma uči-jo z ženami in deco vred!"

"Glej jih, tepce!" je rekel carjevič in se posmehljivo obrnil k Basmanovu. "Ti bi radi oddržali žene in blago sami zase. Kaj pa javkate tukaj? Pojdite domov; bom že poprosil, no, očeta za vas, tepci!"

"Oče ti naš, daj ti Bog mnoga leta!" so zakričali trgovci.

Carjevič je sedel na konju. Poleg njega je bil Basmanov.

Prosilci so klečali pred njima. Njihov voditelj je držal skledo s kruhom in soljo.

Maljuta je vse to videl skozi okno.

"Gosudar!" je pošepetal carju, "gotovo ga je zapeljal kdo izmed tistih, ki so sedaj z njim. Poglej, kako ga ljudstvo po carsko pozdravlja!"

In kakor se čarovnik ustraši peklenskih sil, ki jih je sam izzval, tako se je Maljuta ustrašil izraza, ki so ga njegove besede priklicale na Ivanov obraz.

S carjevega obličja je izginilo vse, kar je bilo človeškega. Tako strašnega ga Maljuta doslej še ni videl.

Preteklo je nekaj trenutkov. Naenkrat se je Ivan nasmehnil.

"Griša," je rekel in položil obe roki Skuratovu na rame. "Kako si mi pravkar rekel? Sekam veje in grče, deblo pa stoji zdravo?"

"Griša," je polagoma nadaljeval car, poudarjajoč vsako besedo in gledajoč v Maljuto z nekako grozno zaupnostjo, "ali hočeš izruvat izdajstvo s korenomo?"

Zlobno veselje je skrivilo Maljuti ustnice.

"Za tvojo milost, hočem ga," pošepetal, tresoč se po vsem telesu.

Izraz Ivanov se je v trenutku izpremenil. Usmev je izginil in njegove poteze so postale hladne in kamenito neupogljive. Obličje mu je bilo kakor iz marmora izklesano.

"Ni treba odlašati!" je rekel pretrgano in ukazujoče. "Naj nihče ne zve tega! Danes bo na lovu. Še danes naj ga najdejo v gozdu. Naj reko, da se je ubil, ko je padel s konja. Ali poznaš Nečisto lužo?"

"Poznam, gosudar."

"Tam naj ga najdejo!"

Car je pokazal na vrata.

Maljuta je odšel; v veži je zadihaval svobodneje.

Car je dolgo stal nepremično. Potem je stopil počasi k svetim podobam in padel pred njimi na kolena.

Izmed vseh Maljutinih služabnikov je bil Matvej Homjak najdrznejši in najspretnější njegov oproda. Nikdar se ni ogibal nevarnosti, ljubil je razbojništvo in napadanje ter je v zverstvu zaostajal samo za svojim gospodarjem. Če je bilo treba zažgati vas ali podtakniti pismo, zaradi katerega je bil potem bojar usmrčen, ali če je bilo treba komu ukrasti ženo, so vedno pošiljali Homjaka. In Homjak je zažigal vasi, podtikal pisma in mesto ene žene jih je vedno privedel po več.

Tudi sedaj se je obrnil Grigorij Lukjanovič na Homjaka. Nihče ni slišal, kaj sta govorila med sabo. Toda še tisto jutro se je zgodilo tole: Ko so carjevičevi lovski psi družno lajali po okolici Moskve in je bila pozornost lovcev, stoječih na stojiščih, obvladana od pričakovanja; ko je vsak napejal oči in se ni nihče brigal zato, kaj delajo njegovi tovariši, takrat sta jahala po stranski poljski poti, oddaljujoči se od mesta lova, Homjak in Maljuta, med njima pa je z uklenjenimi rokami, k sedlu privezan, jahal nekdo tretji, ki mu je obličje zakrivala kapuca, potegnjena dol do brade. Na ovinku poljske poti se jim je pridružilo dvajset oboroženih opričnikov in vsi skupaj so brez besed nadaljevali svojo pot.

Lov se je potem vršil po svojem redu in nihče ni opazil carjevičeve odsotnosti, razen dveh mož, ki sta sedaj zaklana umirala v grapi.

Kakih trideset vrst od Slobode je stalo sredi spečega gozda globoko in nepreahodno močvirje, ki ga je ljudstvo imenovalo "Nečisto lužo". Mnogo čudežnega se je pripovedovalo o tem kraju. Drvarji so se mu o mraku bali približati. Zatrjevali so, da v poletnih nočeh tam nad vodo migljajo lučce - duše ljudi, ki so jih ubili razbojniki in jih pometali v Nečisto lužo.

Tudi ob belem dnevu je imelo to močvirje nekaj mračnega in tajinstvenega na sebi. Velika drevesa, spodaj brez vej, so molela iz kalne, črne vode. Odsevajoč v njej kakor v motnem zrcalu, so navzemala pošastne podobe fantastično pohabljenih ljudi in nepoznanih živali. Človeškega glasu ni bilo slišati iz močvirja. Kite divjih rac so priletavale sem ter tja k močvirju, da so se skopale v njegovi vodi. V trstju so se oglasili žalobni kriki povodnih ptic. Črni vrani so leteli nad vrhovi dreves in njih zlokobno krakanje je odmevalo nad vodo. Včasih so se iz velike daljave oglasili udarci sekir, trušč posekanega drevesa in votli padec njegov.

Kadar pa je sonce zašlo za vrhovi dreves in se čez močvirje vlegla prozorna para, so umolknila udarci sekir in prejšnje zvoke so zamenjali novi. Pričelo se je enakomerno regljanje žab, od početka tiho in pretrgano, potem pa glasneje v skupnem zboru.

Čim bolj se je tema zgoščala, tem glasneje so regljale žabe. Njihovi glasovi so se spajali v neprestano regljanje, tako da se ga je uho popolnoma navadilo in da je skozenj razločevalo daljno tuljenje volkov in skovikanje sove. Tema se je zgoščala; predmeti so izgubljali svojo prejšnjo podobo in se obdajali z novimi oblikami. Voda, drevesne veje in meglene cape so se zlivale v eno celoto. Podobe in glasovi so se združevali in se umikali človeškemu umevanju. Nečista luža je postajala last nečistih sil.

Temu zakletemu kraju so se bližali Maljuta in opričniki, toda ne v temni noči, marveč v sončnem jutru.

Tisti čas, ko so oni hiteli in poganjali svoje konje, pa se je zbirala v gostem gozdu nedaleč od Nečiste luče družba drugačnih junakov, sumljive vrste.

13. VANJUHA PRSTEN IN NJEGOVI TOVARIŠI

Na široki jasi, obdani s starimi hrasti in neprehodno goščavo, je stalno nekaj prizemskih koč, med njimi pa je na prevrnjenih deblih, na izruvanih koreninah, na kupih sena in suhega listja ležala in sedela množica ljudi razne starosti in raznih noš. Iz gozda so neprestano prihajali oboženi mladci in se pridruževali tovarišem. Mnogo raznoličnosti je bilo med njimi. Nekateri so nosili kmečke kaftane, drugi spodnje dolge sukne, tretji žipune, še drugi so bili v samih capah; nekatere je bilo videti med drevjem v zlatu. Nekateri mladci so bili opasani s sabljami, drugi so imeli v rokah jermene s težkimi kroglami, ali pa so se opirali na široke helebarde. Bilo je tudi dosti ran, brazgotin, razmršenih glav in nepočesanih brad.

Hrabra družba se je bila podelila v razne skupine. Sredi jase so kuhali kašo in pekli govedino na dračju. Nad ognjem so viseli kotli; dim je v sivih oblakih izstopal iz zelenega mraka, ki je obdajal jaso kakor trdna stena. Kuharji so pokašljevali, si brisali oči in se obračali od dima.

Nekoliko dalje v stran je starel s kodrasto glavo in dolgo brado mladini pripovedoval pravljice. Govoril je stoje, oprt ob sekiro, ki je bila nasažena na dolgo toporišče. Tako stoje je starel lahko bolje pripovedoval nego sede. Lahko se je vzravnaval in se oziral na vse strani ter na pripravnem mestu zamahnil s sekiro in po junaško požvižgal. Mladci so ga poslušali z resnično naslado. Nastavljali so ušesa in odpirali usta. Nekateri so posedli po tleh, drugi so zlezli na veje, nekateri pa so se enostavno razkoračili in so poslušali z izbuljenimi očmi; večji del pa so ležali na trebuhu, oprti s komolci ob tla, z brado v dlani, češ, tako je še najbolj pripravno.

Nekoliko dalje sta stala dva mladca in se s pestmi bila po glavah. Igra je šla za to, kdo da prvi poprosi prizanašanja. A prositi ni hotel niti eden niti drugi. Oba nasprotnika sta imela že glave rdeče kakor pesa, a silne pesti niso nehale padati po njih, kakor kladivo po nakovalu.

"Hej, ali bi ne odnehal, Hlopko?" je vprašal tisti, ki je bil videti slabjši.

"Le še počakaj, brate Andruška! Kadar bom mislil, ti bom že povedal. Ampak tebi bi pa kmalu, kmalu, slaba pela!"

In pesti so bile dalje.

"Le pogledjte, bratje, Andruška se takoj zvali!" so govorili gledalci.

"Ne, - ne zvali se!" so trdili drugi, "zakaj bi se zvalil, saj ima močno glavo!"

"No, boš videl, da se zvali!"

Toda Andruški se res ni dalo, da bi se zvalil. In namesto, da bi protivnika udaril po temenu, ga je močno mahnil po sencu.

Hlopko se je zvalil.

Mnogo izmed gledalcev se je zasmejala, večji del pa je izrazil nejevoljo.

"To ni pošteno, to ni pošteno!" so kričali. "Andruška ga je ukanil. Andruški jih je treba naštet!"

In takoj so mu jih naštel.

"Odkod vas je Bog prinesel, junake?" je vprašal stari pravljicar nekoliko mladcev, ki so pristopili k ognju in se malodušno ozirali ne vse strani. Pripeljal jih je čokat mladeč s širokim nožem za pasom; dečaki niso imeli orožja; kazalo je, da so novinci.

"Slišite, sokoliči!" je rekel mladi hrust in se obrnil k njim. "Ded Koršun vpraša, odkod vas je Bog prinesel. Odgovorite debu!"

"Stvar je, kako bi dejal, ta. Jaz sem izpod Moskve," je odgovoril nekoliko negotovo eden od mladcev.

"Zakaj pa si zletel iz gnezda?" je vprašal Koršun; "ali ti ji je postalo tam premraz ali prevroče?"

"Bržkone prevročel!" je odgovoril mladeč. "Ko so opričniki zažgali bajte, mi je bilo najprej vroče, ko pa je koča zgorela, mi je bilo zunaj premraz."

"Taka je torej ta stvar. Nisi neumen, fant. No, zakaj si pa ti prišel?"

"Domačijo sem prišel iskat."

Razbojniki so se zasmeli.

"Vidiš ga, kaj si je izmislil. Kakšno domačijo neki?"

"I, ko so mi opričniki pobili mater in očeta, sestre in brate, mi je postalo žalostno samemu na svetu. K dobrim ljudem pojdem, sem si mislil, ti mi bodo dali jesti in piti in mi postanejo bratje in očetje! Srečal sem v beznici tegale fanta in sem ga poprosil, naj me vzame s sabo."

"Dober fant si!" so rekli razbojniki; "sedi k nam, pozdravljen pri nas, bratje ti bomo."

"Pa tisti, tamle, ki viha nos, kakor bi bil neslano jedel? Haj, ti kislica, zakaj se kremžiš? Odkod si?"

"Izpod Kolomne!" je leno odgovoril mladi hrust, ki je žalosten stal za drugimi. Jezik se mu je od lenobe komaj obračal.

Nevesto so mi vzeli!" je odgovoril mladeč nejevoljno in zategnjeno.

"Povej kako je bilo!"

"Kaj naj neki pripovedujem! Prišli so in vzeli!"

"No, pa potem?"

"Kaj potem? Nič!"

"Zakaj jim je nisi vzel nazaj?"

"Kako jo bom vzel? Kakor so prišli, tako so vzeli."

"Ti pa si jih gledal in si zijal?"

"Ne, potem, ko so odšli, sem se tako razjezil, da nikoli tega!"

Razbojniki so se zopet zakrohotali.

"Kakor je videti, si menda bolj težke pasme."

Dečak je napravil bedast obraz in je molčal.

"Hej, ti kuhana repa!" je rekel eden izmed razbojnikov; "če so ti nevesto vzeli, se ti še ni treba kisati, saj dobiš drugo!"

Dečak je gledal z odprtimi ustmi, rekel pa ni besede.

Njegov obraz se je zdel razbojnikom zabaven.

"Ali slišiš, s tabo govorimo!" je rekel eden izmed njih in ga sunil v bok.

Dečak je molčal.

Razbojnik ga je sunil močneje.

Mladec ga je pogledal tako neumno, da so se vsi zopet zakrohotali.

Nekaj jih je vstalo in pričeli so ga suvati.

Dečak ni vedel, ali naj bo hud ali ne; toda en sunek, ki je bil hujši od drugih, ga je prebudil iz zaspale hladnokrvnosti.

"Kaj me boste pehali? Ali mislite, da imate vrečo moke pred sabo ali kaj? Nehajte, če ne, se razjezim."

Razbojniki so se še bolj zasmejali.

Mladec se je hotel razjeziti, samo njegova lenost in prirojena zaspčnost sta premagali njegov srd. Zdelo se mu je, da se radi take neumnosti ni vredno jeziti, važnega vzroka pa bilo ni.

"Tak razjezi se no, budalo!" so ga dražili razbojniki. "Zakaj se pa nečeš?"

"No, pa udarite še enkrat!"

"Viš ga, kako jih je lakomen! Tu imaš!"

"Le bolj daj!"

"Tu imaš!"

"Tako, sedaj pa se pripravite!" je rekel dečak, ki se je slenjič v resnici razjezil.

Zavihal si je rokave, si pljunil v dlani in pričel deliti udarce na desno in na levo. Razbojniki niso pričakovali takega napada. Tisti, ki so bili v bližini, so popadali v enem samem trenutku in še druge potegnili s sabo. Vsa gruča je odpljusnila proti ognju. Prevrnili so kotel in juha se je razlila po žerjavi.

"Le bolj počasi, satan! Kaj si pa podivjal? Mir daj, ti pravim!" so kličali razbojniki.

A dečak ni slišal ničesar več. Mahal je z rokami na desno in na levo, z vsakim udarcem je podrl po enega razbojnika, včasih pa tudi dva.

"Glej ga, medveda!" so govorili tisti, ki se jim je bilo posrečilo skočiti na stran.

Slednjič je prišel fant zopet k pameti. Nehal je otepavati in se je ustavil sredi prevrnjenih in razbitih loncev ter se praskal za ušesom, kakor bi hotel reči: "Kakšnega vruga sem pa pravzaprav naredil?"

"No, brate," so rekli razbojniki vstajaje in si drgnili rebra; "ko bi se bil takrat pravi čas razjezil, bi ti ne bili odpeljali neveste! Kakšen Ilja Murmec!" (Ruski Martin Krpan)

"Kako ti je pa ime, junak?" je vprašal stari razbojnik.

"Mitka!"

"Prav, Mitka! Pa si res Mitka!"

"Ta je pa res Mitka, ta!"

"Fantje!" je rekel dečak, ki je pritekel k njim, "ataman je spet pričel pripovedovati o svojem življenju na Volgi. Vsi so nehali prepevati in pravlјice poslušati, vsi sede okrog atamana. Pojdimo hitro, če ne, najdimo prostora!"

"Pojdimo, pojdimo poslušat atamana!" se je razleglo med razbojniki.

Na prevrnjenem panju je sedel pod senco ogromnega hrasta širokopleč človek srednje postave, v bogati, s zlatom prešiti suknji. Na glavi je imel misjurko ali okroglo žalezna čelado, ki je bila kakor kakšna kapa; take čelade so imenovali tudi napleznike. K čapki je bila pritrjena jeklena obročkasta mreža, ki je branila pred udarci tilnik, vrat in ušesa. Širokopleči mož je držal v roki čekan, zadaj priostreno, na toporišče nasajeno kladivo. V tej opravi bi bilo težko spoznati našega starega znanca Vanjuho Prstena. Njegove oči so švigale na vse strani. Pod kratkimi, črnimi brkami so se svetili zobje take nenavadne belote, da se je zdelo, kakor bi mu razsvetljevali ves obraz.

Razbojniki so molčali in poslušali.

"No, bratje," je pripovedoval Prsten, "to ni nič čudnega, ustaviti vozove ali oropati bojarja; vas je deset na enega. Ampak to bi bilo kaj, če bi on sam ustavil in oropal petdeset ljudi ali pa še več."

"Ta je precej debela," so zagodrnjali razbojniki. Kaj jih ti ustaviš?"

"Ne govorim o sebi, a poznam junaka, ki je sam ustavljal cele vrste vozov."

"Menda že spet tvoj junak z Volge?"

"Kdo pa drugi? No, na primer: Nekoč so vlekli ladjo iz Astrahana navzgor po matuški Volgi. Na ladji je bilo mnogo ljudi; sami kupci - junaki, s puškami in sabljami, z odpetimi kaftani in čepicami po strani, nič slabši kakor kdo od nas. In v ladji zlata, dragega kamenja, biserov, astrahanskih stvari in razne drobnjave - sila! Breg je visok, vlačilna steza ozka. Sredi Volge pa otok: gola skala in proti toku ostra kot nož - da Bog nas varuj.

Moj junak je zvedel, kakšno ladjo Bog nese. Rekel ni nikomur niti besedice, odšel je zjutraj, sedel za grm in čakal. Mine ura, mine druga: po bregu gredo vlačilci, dvanajst ljudi drug za drugim, vlegli so se na jermena in naporno vlečejo ladjo proti toku, da jim jeziki vise iz ust. Ladja gotovo ni bila lahka in tak tok tudi ni kar tako za ljudi.

No, moj mladeč počaka, da pridejo mimo ostre skale za kakih petdeset sežnjev dalje. Takrat plane iz grma, samo zamahne s sabljo po vrvi,

jo preseka, vlačivci reveži, pa vsi na nosove, tako so vlekli. On pa tega s kistenom (železna krogla na jermenu), drugega s pestjo, ostali pa so jo ubrali, kar so jih nesle noge. Ladjo je zopet pognalo nazaj po toku naravnost na skalo. Prestrašenim trgovcem ni prišlo niti na misel, da bi streljali: mislijo samo na to, kako bi se ognili skale, da bi se ladja ne razbila! Moj junak pa pograbi z eno roko vrv, z drugo prime za drevo in ustavi ladjo.

Hej, vi vatlarji, kupci! Drzni junaki! Pomečite v vodo sablje in puške, vas prosim spoštljivo, sicer vrv spustim in vi poginite z blagom vred!

Trgovci so namerili na junaka svoje puške, pa so takoj odnehali, češ, kaj naj počnemo? Če ga ubijemo, kdo bo vrv držal!

Kaj so hoteli? Pometali so orožje v vodo, toda ne vsi. Mislili so si: ko stopi mož na krov, da oropa ladjo, ga pa pihnemo! Ampak moj junak ni bil neumen.

Dobro, - je rekel - kupci-golobčki, orožje je na dnu reke, pojdite sedaj tudi vi, kamor se vam ljubi! Ali z drugimi besedami: vsi na glavo z ladje!

Kupci so se obotavljali, on pa je pritrdil vrv na drevo, pograbil puško in jim poslal kroglo.

In vsi, kar jih je bilo, so poskakali v vodo kakor žabe.

On pa je kričal:

Ne plavajte sem! Plavajte na drugi breg, sicer vas postreljam kakor race!

Kajne, otroci, to je junak?"

"Junak!" so rekli razbojniki; "pravi junak! Kaj pa je potem naredil z ladjo?"

"Z ladjo? Namotal si je vrv na roko, kakor bi bila nit s papirnatim zmajem, in potegnil ladjo na pesek."

"Ali je velik kakor Polkan?" (Ruski Brdavs)

"Ni večji od mene, samo rame ima malo širše."

"Širše kot ti! Komu je pa potem podoben?"

"Komu neki? Junaku! Glavo ima kodrasto, brado črno, malo upognjen je, obraz ima ploščat, zato pa ima oči, da je groza pogledati vanje."

"To govoriš o njem, kakor o kakem čudu, mi pa nič ne verjamemo. Večjega junaka kot si ti nismo videli!"

"Niste večjega videli, kot sem jaz? Kaj pa ste, šleve, sploh videli? Ali veste, je nadaljeval Prsten z vnemo, ali veste, da sem jaz pred njim nič? Smet, pa nič drugega kot smet!"

"Kako pa se imenuje tvoj junak?"

"Imenuje se Jermak Timofijenič, bratci!"

"Kakšno ime! Ali dela kar sam brez družčine?"

"Ne, ni sam. Precejšnje krdelo jih ima, pa tudi zveste esaule ima. Samo da se je car pravoslavni razljutil nanje in poslal na Volgo svojo četo, da bi jih razgnala, golobčke; enemu caulu, Ivanu Kolcu (pomeni v ruščini prstan; namigovanje na razbojnikovo sedanje ime Prsten, ki pomeni isto), pa je ukazal odsekati glavo in jo prinesiti v Moskvo."

"Ali so ga ujeli?"

"Ujeli so carski ljudje Kolce, samo da se jim je izmuznilo med prsti in odšlo po svetu, Kje je sedaj, sam Bog ve, a meni se zdi, da se kmalu zopet zatrklja na Volgo. Kdor je bil enkrat na Volgi, ta ne ostane drugod."

Ataman je umolknil in se zamislil.

Zamislili so se tudi razbojniki. Povesili so bujne glave na mogočne prsi in si molče gladili dolge brke in široke brade. O čem so premisljvali hrabri junaki, sedeči na jasi sredi gostega gozda? O izgubljeni mladosti, ko so bili še pošteni vojaki in mirni vaščani? O srebrni matuški Volgi? Ali o divnem junaku, o katerem je privovedoval Prsten? Ali pa so mislili o visokem odru sredi ravnega polja, o dveh stebrih s tramom počez na katerega je tisti čas v trenutkih žalosti mislila vsaka drzna in malo-bridna glava?

"Ataman!" je zakričal razbojnik, ki je pritekel k Prstenu ves zasopljen. "Pet vrst od tod jaha po rjazanski cesti dvajset jezdecov z bogatim orožjem, vsi v pozlačenih kaftanih! Konje imajo same bahmate in habardince, vsak izmed njih je vreden sto rubljev, če ne več!"

"Kam gredo?" je vprašal Prsten in planil pokonci.

"Pravkar so krenili k Nečisti luži. Ko sem jih zapazil, sem jo ubral naravnost čez močvirje in gozd."

"Hej, fantje!" je zaklical Prsten. "Dovolj smo mlatili prazno slamo; dvajset ljudi z menoj!"

"Ti, Koršun," je nadaljeval, obrnivši se k staremu razbojniku, "vzemi dvajset drugih. Napravite zasedo pri krivem hrastu in jim odrezite pot, če se mi kako zamudimo. Hitro, sablje v roke!"

Prsten je zamahnil s čekanom in zabliskal z očmi. Podoben je bil groznemu vojskovodji sredi poslušne vojske.

Prejšnje svobodno vedenje razbojnikov je izginilo in se umaknilo brezpogojni poslušnosti.

V enem samem hipu je odšlo štirideset ljudi od tolpe in se razdelilo na dva oddelka.

"Hej, Mitka!" je rekel Koršun mlademu fantu od Kolomne; "tu imaš krepelce, pojdi z nami, pa si malo prizadeni, morda se razjeziš!"

Mitka je napravil neumen obraz, hladnokrvno vzel iz starčevih rok ogromen bat, si ga zvalil na ramo in je zibaje se odšel za svojim oddelkom proti krivemu hrastu.

Drugi oddelek, ki ga je vodil Prsten, pa je hitel proti Nečisti luži, neznanim jezdecem nasproti.

14. ZAUŠNICA

Medtem, ko sta peljala Maljuta in Homjak v spremstvu svojih opričnikov neznanca k Nečisti luži, je sedel Serebrjani v prijateljskem pogovoru z Godunovim za mizo, polno kozarcev.

"Povej mi, Boris Fedorovič," je rekel Serebrjani, "kaj se je zgodilo s carjem preteklo noč in zakaj se je zbrala vsa Sloboda k polnočnici? Ali se to tukaj večkrat dogaja?"

Godunov je skomignil z ramami.

"Veliki naš gosudar večkrat obžaluje in objokuje svoje zločince in

večkrat moli za njihove duše. Da nas je ponoči pozval k molitvi, temu se ni čuditi. Sam Bazilij Veliki pravi v drugem pismu Gregoriju Nazijanskemu, da je gorečnikom v pobožnosti polnoč, kar je drugim jutro. Sredi nočne tihote, ko niti oči niti ušesa ne pušajo nič škodljivega v srce, je pristojno, da se človek pogovarja z Bogom!"

"Boris Fedorovič. Tudi prej sem videl, kako je car molil, toda takrat je molil drugače. Sedaj je vse drugače. Tudi opričnine ne morem razumeti. To niso menihi, to so razbojniki. Par dni je šele tega, kar sem se vrnil v Moskvo, pa sem videl in slišal toliko groznih stvari, da človek kar verjeti ne more. Ni drugače mogoče, kot da varajo gosudarja. Glej, Boris Fedorovič, ti si mu tako blizu, on te ljubi, - ali bi mu ne mogel ti povedati resnice o opričnini?"

Godunov se je nasmejal preprostosti Serebrjanega.

"Car je vsem milostljiv," je rekel z narejeno ponižnostjo. "Tudi meni je bolj naklonjen kot zaslužim. Meni vendar ne gre soditi o carjevih zadevah, predpisovati mu vendar ne morem. A opričnine ni tako težko razumeti: vsa zemlja je gosudarjeva, vsi smo pod visoko roko njegovo, kar si vzame car za svojo potrebo, to je njegovo, kar pa pusti nam, je naše; komur pa ukaže stran, je daleč od njega. In to je vsa opričnina."

"Kadar ti pripoveduješ vse to, Boris Fedorič, se vse lepo sliši, v resnici pa ni tako. Opričniki uničujejo in pogubljajo državo huje od Tatarov. In ni ga sodišča zoper nje. Vsa država propada zaradi njih. Ko bi ti povedal carju, bi ti verjel!"

"Knez Nikita Romanovič, mnogo je zla na svetu. Ljudje se ne uničujejo med sabo zato, ker so eni opričniki, drugi pa zemski ljudje, marveč zato, ker so ti in oni ljudje. Recimo, da bi to povedal carju. Kaj pa bi bilo iz tega? Vsi bi planili po meni in sam car bi se razsrdil nad mano..."

"Naj se razsrdi, a ti bi storil po svoji vesti, povedal bi mu resnico!"

"Nikita Romanovič, resnica se hitro pove, toda treba jo je znati povedati. Ko bi jaz ugovarjal carju, bi me že dolgo ne bilo več tu, a če bi mene ne bilo, kdo bi te bil včeraj rešil klade?"

"Kar je res, je res, Boris Fedorič, Bog ti daj zdravje, poginil bi bil brez tebe!"

Godunov je pomislil, če je prepričal kneza.

"Vidiš, Nikita Romanovič," je nadaljeval, "prav je, zavzemati se za resnico, ampak kaj pa premore en sam človek. Kaj bi na primer storil ti, če bi štirideset tatov vpricho tebe pričelo ubijati nedolžnega človeka?"

"Kaj bi storil? Pograbil bi sabljo in bi sekal po vseh štiridesetih, dokler bi ne oddal dušo Bogu."

Godunov ga je začudeno pogledal.

"Pa bi jo tudi gotovo oddal, Nikita Romanovič," je rekel, "pri petem, kvečjemu pri desetem, ostali pa bi vendarle ubili nedolžnega. Ne, bolje je, da se jih ne lotiš, knez; ko pa začno obirati ubitega, pa bodo sami pobili drug drugega."

Serebrjanemu ni bil povšeč to odgovor. Godunov je to opazil in je preškočil na drug razgovor.

"Glej, glej," je rekel, zroč skozi okno, "kdo dirja sem, kakor bi si hotel tilnik zlomiti? Poglej, knez ali ni to tvoj lovec?"

"Težko da," je odgovoril Serebrjani, "izprosil si je dovoljenje, da sme danes na božjo pot, dvajset vrst od tod..."

Ko pa je pozorneje pogledal jezdeca, je knez res spoznal Mihejiča. Starec je bil blede kot smrt. Sedla ni imel pod sabo; zdelo se je da je skočil na prvega konja, ki mu je prišel pod roko, sedaj pa je proti vsej dostojnosti pridirjal na dvorišče, prav pod glavna okna.

"Batjuška, Nikita Romanovič!" je kričal že od daleč, "ti piješ in ješ, se hladiš, o nesreči pa ne veš ničesar! Pravkar sem srečal tamle za cerkvijo Maljuto Skuratova in Homjaka, oba na konjih, med njima pa - z zvezanimi rokami, kaj praviš, kdo? - sam carjevič, sam carjevič, knez! Potegnili so mu čez glavo, prekletci, črno kapuco, veter jo je odgrnil pa sem ga spoznal carjeviča! Pogledal me je, kakor bi me prosil pomoči, a Maljuta, naj ga vzame vragova babica, je skočil k njemu in mu kapuco zopet potegnil čez obraz!"

"Slišiš, slišiš, Boris Fjodorič!" je kričal in bliskal z očmi. "Ali naj še čakava, da se tatovi spro med sabo?"

In planil je po stopnicah navzdol.

"Daj sem konja!" je zakričal in iztrgal Mihejiču uzdo iz rok.

"To ni," je rekel Mihejič, "to ni konj zate, batjuška, to je slab konj, niti sedla nima. Ali hočes na takem konju k carju?"

A knez je že planil na konja in oddirjal - ne k carju, marveč za Maljuto...

Neka stara pesem, mogoče da izza časov Ivanovih, po svoje opisuje ta omenjeni dogodek.

Ko začela se je kamnena Moskva,
je zavladal car Ivan, gosudar Vasiljevič.
Ko odšel je on pod mesto Kazan,
pod mesto Kazan, pod Astrahan,
vzel mimogrede je mesto Kazan,
je carja zajel in carico z njim.
Iztrebil izdajstvo je iz Pskova,
iz Pskova in iz Novgoroda.
Kako iztrebiti ga iz Moskve kamnene?
Kaj veli Maljuta, zlodej Skurlatovič?
Oj, ti car moj, car Ivan Vasiljevič!
Na veke mi ti ne iztrebiš izdaje!
Protivnik sedi nasproti tebi,
iz iste sklede zajema s tabo
in pije s tabo iz iste kupe
in nosi obleko istega dela!"
In tedaj se je car domislil
in hudo se razsrdil nad carjevičem.
"Kvišku vi knezi, kvišku bojarji!
Zgrabite carjeviča za bele roke,
črno vrzite mu haljo čez glavo

pa ga peljite ven v močvirje,
tja ga peljite k Nečisti luži,
tam izročite nagli ga smrti!"
Vsi so bojarji se razbežali,
sam Maljuta ostal je zlodè,
carjeviča za roke je zgrabil,
vrgel mu črno haljo čez glavo
pa ga odpeljal je na močvirje,
v tisto močvirje v Nečisto lužo.
Zve to sluga Nikote Romaniča,
skoči na konja, ki vodo je vozil,
dirja brzo k Nikiti Romaniču.

"Hej, batjuška, Nikita Romanič!

Ti tu piješ, ješ in hladiš se,
nič ne veš, da groza godi se:
Pada zvezda z neba, pada,
sveča ugaša čictega voska,
mladi carjevič dušo bo spustil!"
Nikita Romanič se prestraši,
konja zajaha, ki vodo je vozil,
pa ti dirja tja na močvirje,
tja na močvirje, k luži Nečisti.

In udari Maljuto po licu:

"Ti Maljuta, Maljuta Skurlatovič!

Grizljaja lotil si se prevelikega.

Pazi, ker z grizljajem tem se zadaviš!"

Ta pesem se morda ne ujema popolnoma z resničnim dogodkom, u-
jema pa se z duhom tiste dobe. Malo poročil, in še tista nejasna, je priha-
jalo med narod o tem, kar se je zgodilo na carskem dvoru, ali v krogu car-
skih bližnikov, toda v časih, ko stanovi še niso bili tako ločeni drug od
drugega, takrat niso ni potvorbene vesti te vrste prestopale mej verjetnos-
ti in so imele na sebi pečat splošnega življenja in splošnega umevanja.

Si li bil tak, knez Nikita Romanovič, kakršnega te slikam to vedo samo
stene Kremlja in stari hrasti pod Moskvo! A tak si se meni javil v časih
tihega premišljevanja, v čas večerni, ko je polja pokrival mrak, ko je v
dalji zamiral šum delovnega dne, ko je vse v bližini umolknilo in je samo
veter šušljal po listju ter je samo večerni hrošč letel mimo. Žalostno in
bolestno se je v meni prebujala ljubezen domovinska in jasno je stopala
iz megle naša žalostna, a slavna preteklost, kakor da bi se namesto pog-
leda, zamračenega od teme, v meni odpiralo notranje oko, kateremu sto-
letja niso delala zaprek. Tak si se mi javil, Nikita Romanovič, živo sem te
videl, kako si dirjal na konju za Maljuto, in preselil sem se v strašne
čase tvoje, ko ni bilo nič nemogočega!

Srebrjani je pozabil, da nima pri sebi niti sablje niti samokresa, in se
ni zmenil za to, da je konj pod njim star. Svoj čas je bil to dober konj,
dvajset let je služil v vojni na pohodih. A miru na stara leta si ni pri-

služil; prislужil si je to, da je moral voziti vodo, za to pa je dobival gnilo seno in batine.

Sedaj je čutil na sebi mogočnega jezdeca in spomnil se je prejšnjih dni, ko je nosil junake v grozne bitke in ko so ga krmili z dobrim zrnjem in napajali z medico. In razširil je rdeče nozdrvi, stegnil vrat in dirjal za Maljuto Skuratovim.

Jaše Maljuta po globokem gozdu s svojimi opričniki. Priganja jih k Nečisti luži, popravlja kapuco na carjevičevi glavi, da bi ne vedeli opričniki, koga peljejo v smrt. Ko bi to vedeli, bi zapustili Maljuto in bi se skrili večji za manjšim. A opričniki si mislijo, da jaha med Maljuto in Homjakom navaden človek, in čudijo se samo temu, zakaj ga peljejo tako daleč h kazni.

Maljuta je psoval opričnike, se jezil nad konjem in ga bil z bičem po prožnih bedrih.

"Ej, vi volčja pojedina, vreče senene! Da bi se le car ne premislil in ne poslal za nami zasledovalcev!"

Jaše Maljuta, zlodej, v globoki gozd in ptički se ozirajo nanj in iztegujejo vratove; črni vrani letajo nad njim - že je blizu Nečista luža.

"Hej!" veli Maljuta Homjaku; "ali ne peketajo za nami tuja kopita?"

"Ne," odgovori Homjak, "naših konj topot odmeva po gozdu."

In še huje priganja Maljuta opričnike in še bolj pogosto bije konja po prožnih bedrih.

"Hej!" pravi Homjaku, "ali ne kriči nekdo za nami?"

"Ne," odgovori Homjak, "odmév ponavlja naše besede."

In Maljuta se huduje nad konji.

"Ej, vi volčja pojedina! Ko bi le ne bilo zasledovalcev za nami!"

Naenkrat začuje Maljuta za sabo:

"Stoj, Grigorij Lukjanovič!"

Serebrjani je bil že za Maljuto. Stari vodovozni konj ga ni pustil na cedilu.

"Stoj, Maljuta!" je ponovil Serebrjani. Dohitel je Skuratova in ga udaril s svojo roko po obrazu.

Silen je bil udarec Nikite Romanoviča. Zaušnica se je razlegla kakor strel iz puške; zabučal je silni gozd in listje se je usulo z dreves; zver se je poskrila po grmovju. Iz dupel so priletele debelooke sove; in mužiki, ki so daleč odtod lupili lubje, so se spogledali in rekli strmeč:

"Čuj, kako je tresnilo. Morda se je polomil stari dob nad Nečisto lužo?"

Maljuta se je zvalil s sedla. Ubogi stari konj Nikite Romanoviča se je spotaknil, se prevalil in izdihnil.

"Maljuta!" je kriknil knez, ko je planil na noge. "Grizljaja lotil si se prevelikega. Pazi ker z grizljajem tem se zadaviš."

In potegnil je Maljuti sabljo iz nožnice in zamahnil da mu razkolje črepinjo.

Tedaj pa je nenadoma druga sablja zažvižgala knezu nad glavo. Matve; Homjak je priskočil svojemu gospodarju na pomoč. Vnel se je boj med Homjakom in Serebrjanem. Opričniki so z golimi sabljami planili

na kneza, a drevje in grmovje ga je obvarovalo, da ga niso popolnoma obkolili.

"Ej," si je mislil knez, odbijajoč udarce, "treba bo žrtvovati življenje, ne da bi rešil carjeviča. Daj Bog, da bi vztrajal vsaj pol ure, morda pride odkod pomoč."

Komaj je bil to pomislil, že se je rezek žvižg razlegel po gozdu. Odgovorili so mu glasni kriki. Eden izmed opričnikov je že zamahnil s sabljo nad knezom, a padel je z razbito lobanjo in nad njegovim truplom se je pokazal Vanjuha Prsten, mahaje s krvavim čekanom. Ta hip so se razbojniki kot tolpa volkov vrgli nad sluge Maljute in začelo se je klanje. Maljuta je hotel s svojci skupno navaliti na sovražnika, a ni imel kje vzeti zaleta, povsod je bil gozd in goščava. Mnogi so popadali, drugi pa so se kmalu zavedli in so s krikom: "hoj — da!" začeli teptati razbojniško tolpo. Sam Prsten je bil ranjen v roko in je že slabeje pobijal s čekanom, ko se je v gozdu razlegel nov žvižg.

"Stojte skupaj, dečki!" je zakričal Prsten, "ded Koršun gre na pomoč!"

In še izgovoril ni, že je udaril Koršun s svojim oddelkom na opričnike in vnel se je med njimi velik in krvav boj.

Težko se je bilo več s kom biti; vsi opričniki so ležali mrtvi, samo Maljuta se je rešil na svojem urnem habardincu.

Razbojniki so pričeli šteti in marsikoga niso našeli. Tudi pri njih je bilo dosti izgub.

"Glej," je rekel Prsten, stopivši k Serebrjanemu in otirajoč si pot z obraza, "glej, bojar, kje smo se našli!"

Ko so se bili prikazali prvi razbojniki, je Serebrjani skočil k carjeviču in odpeljal njegovega konja v stran. Carjevič je bil privezan k sedlu. Serebrjani je s sabljo prerezal vrvi, pomagal je carjeviču s konja in snel robec, s katerim je imel carjevič zavezana usta. Ves čas boja knez ni šel od njega in ga je čuval s svojim telesom.

"Carjevič," mu je rekel, videč, da so mladci pričeli ropati mrtve in loviti ubegle konje, "boj je končan, vsi tvoji sovražniki so padli, samo Maljuta je utekel, a mislim, da mu bo slaba predla, ko ga veli car poiskati."

Ob carjevičevem imenu se je Prsten umaknil nazaj.

"Kaj?" je rekel, "to je sam carjevič?" Sin gosudarjev? Le poglej, za koga nam je Bog dal zastaviti roke! Le poglej, koga so ti psi peljali zvezanega!"

In ataman je padel Ivanu Ivanoviču k nogam.

Vest o njegovi prisotnosti se je hipoma raznesla med razbojniki. Vsi so nehali preiskovati žepe ubitih in se prišli poklonit carjeviču.

"Hvala vam, dobri ljudje!" je rekel carjevič prijazno, brez svoje navadne oholnosti; "bodite kar že ste, zahvaljujem vas."

"Ni za kaj, gosudar!" je odgovoril Prsten; "ko bi bil vedel, da tebe peljejo, bi ne bil pripeljal sabo štirideset junakov, ampak dve sto. Potem bi nam ne bil ušel ta Skurlatič; ujeli bi ga živega in bi ga vpričo tebe potegnili na vejo. Sicer pa imamo menda njegovega konjarja, to je moj stari znanec, in če rib ni, je tudi rak riba! Hej, dečko, ali ga držiš?"

"Držim!" je odgovoril Mitka, ležeč na trebuhu in držeč pod sabo svojo žrtev.

"Daj ga sem! ne boj se, da ti uide! A vi, mladci, pripravite ogenj za zasliševanje in pripravite vrv!"

Mitka je vstal. Izpod njega se je dvignil močan dečak; toda komaj se je z obličjem obrnil proti razbojnikom, so vsi zakričali strmeč:

"Hlopka!" se je oglasilo od vseh strani; "to je Hlopka! Da, to je Hlopka! - Hlopka je potlačil namesto opričnika!"

Mitka je strmel z odprtimi ustmi.

Hlopka je komaj dihal.

"Viš ga," je slednjič izpregovoril Mitka, "potemtakem sem pa tebe pritisnil? Zakaj pa nisi ust odprl?"

"Kako pa naj govorim, če mi pa na goltancu sediš, zavale zavaljeno. Uh, ti!"

"Kako pa da si se zavalil podme?"

"Kako, kako? Ko si, medved, konja udaril po glavi, se je jezdec zvalil na me, ti, tepec, pa name namesto nanj, ala, potem pa od samega veselja kar daviti človeka po neumnosti."

"Eh!" je rekel Mitka, "ta je pa lepa!" in se je popraskal za ušesom.

Razbojniki so se krohotali. Sam carjevič se je nasmejal. Homjaka niso mogli najti nikjer.

"Nič ne pomaga," je rekel Prsten. "Že še ni prišla njegova ura, škoda, prav res! No, pa drugič, če Bog da. A sedaj dovoli, gosudar, da te z mladci spremimo do ceste. Res je sicer, da nisem tega vreden in da bi se meni, zanikrnežu, niti ne spodobilo, govoriti s tvojo milostjo, a kaj hočemo. Brez mene ne najdeš odtod!"

"No, mladci," je nadaljeval Prsten, "pripravite se braniti njega carsko milost. Ti, bojar," je rekel Serebrjanemu, "sedi na tega konja, jaz pa vzamem kar tegale. Tebi, ded Koršun, bo bolje iti peš, tebi, Mitka, pa še kar."

"Kaj še!" je rekel Mitka in se prijel za grivo konja, ki je kar omahnil v stran, "tudi jaz bom sedel."

Hotel je vtakniti nogo v streme, pa ga ni mogel najti, zato se je zvalil kar na trebuh na konja in je dirjal tako nekaj sežnjev daleč, nazadnje pa se je vendar ustanovil na sedlu.

"Juhej!" je kričal, otepajoč z nogami in komolci.

Vse krdelo je obkolilo carjeviča in stopilo iz gozda.

Ko se je nazadnje pokazalo polje in so se v daljavi zalesketale strehe Aleksandrove Slobode, se je Prsten ustavil.

"Gosudar," je rekel in skočil s konja; "tu gre tvoja pot. Sloboda se že vidi. Ne spodobi se nam, da bi še dalje ostali pri tvoji carski milosti. Razen tega se tam na cesti dviga prah. Menda so vojaki. Odpusti, gosudar, proti naši volji je dal Bog, da smo se srečali."

"Čakaj, dečko!" je rekel carjevič, ki se je po minuli nevarnosti pričel vračati k svojemu prejšnjemu vedenju. "Čakaj, dečko! Povej mi najprej, kakšnega bojarskega rodu pa si, da nosiš pozlačeno suknjo?"

"Gosudar!" je skromno odgovoril Prsten. "tu nas je mnogo bojarjev

brez imena, brez priimka, mnogo knezov brez rodu, brez pokolenja. No-simo, kar nam Bog da."

"Ali pa tudi veš," je strogo nadaljeval carjevič, "da postavljamo za take kneze, kot si ti, visoke odre na trgu in da nisi vreden svoje suknje? Če bi mi ne bil danes napravil usluge, bi naročil tistimle vojakom, naj vas vse povežejo in odpeljejo v Slobodo. A zaradi tvoje današnje usluge ti odpuščam tvoje prejšnje razbojništvo in izpregovorim tudi pri batjuški carju besedo zate, če se mu pokoriš."

"Zahvaljujem; samo, da še ni moj čas, podvreči se carju. Težki so moji grehi pred Bogom, velika je moja krivda pred gosudarjem; težko bi mi odpustil batjuška car in če bi mi tudi odpustil, ne morem zapustiti tovarišev."

"Kaj?" se je začudil carjevič; "ti nočeš opustiti razbojništva, ko ti jaz sam obljubujem priprošnjo? Menda te ropanje po cestah bolje redi kot pošteno življenje?"

Prsten si je pogladil črno brado, se lokavo zasmeljal in pokazal dve vrsti lepih, belih zob, tako da je bilo njegovo zagorelo lice videti še temnejše.

"Gosudar!" je rekel, "ščuka je zato v morju, da karas ne dremlje. Nisem navajen niti vojaškega življenja niti trgovskega. Odpusti, gosudar! Tamle se že bliža prah k nam. Čas se je umakniti. Riba išče, kjer je najgloblje, mi pa kjer je najverneje."

In Prsten je izginil v grmovju, vodeč konja za sabo. Razbojniki so drug za drugimi izginili med drevjem, varjevič pa je odhajal s Srebr-janim proti Slobodi. Kmalu sta se srečala z oddelkom jezdecev, ki ga je vodil Boris Godunov.

Kaj je delal car ves ta čas? Poslušajmo, kaj pripoveduje pesem in kako izraža narodno umevanje tiste dobe:

Čujte, kaj pravi car Ivan Grozni:
"Ah, vi ste, tepci, knezi, bojarji.
Črne si halje nadenite,
da gremo v cerkev k jutranji maši
molit za dušo mojega sina."
In ostrmeli vsi so bojarji —
črne so halje brž si nadeli,
v cerkev šli s carjem v jutranji dobi
za carjeviča dušo pomolit.
Pa pride Nikita Romanovič tudi,
naglo obleče si pisano suknjo,
pa carjeviča vodi za roko
in mu za vrati stati velevala.
Čujte, kaj krikne car Ivan Grozni:
"Nikita, vedi, da si lopov,
v oči me zbadaš s pestro obleko.
Padla je zvezda z visokega neba,
sveča voščena je ugasnila,
ni ga več sina, ne carjeviča."

Čujte, kaj pravi bojar Nikita:
"Ah, zaslepljen si, car, pravoslavni.
Kaj bi za njega dušo molili,
Boga hvalimo, da nam živi še."
In carjeviča prime za roko,
za belo roko, v cerkev ga vodi.
Čujte, kaj pravi car Ivan Grozni:
"Nikita, čuj me, zvesti služabnik,
reci mi, s čim naj tebe obdarim,
hočeš pol ruske moje države
ali pa zlata, kolikor hočeš?"
Čujte, kaj Nikita reče zdaj carju:
"Nočem države pol, gosudar moj,
nočem ni zlata, daj mi Maljuto,
da ga popeljem k Nečisti luži."
Čujte, kaj krikne car Ivan Grozni:
"Dajem ga tebi, lopova zlega,
lahko storiš z njim, kar ti drago!"

Tako to pripoveduje pesem; v resnici pa temu ni bilo tako. Letopisci nam kažejo Maljuto v časti pri Ivanu Vasiljeviču še dolgo po letu 1565. Mnogo ljubljencev je postalo žrtev carskega sumničenja v raznih dobah. Ni že bilo več Basmanovih, niti Grjaznega, niti Vjazemskega, Maljuta pa niti enkrat ni okusil nemilosti. Po prerokovanju stare Onufrevne ni doživel kazni na tem svetu, marveč je umrl častne smrti. V grobnici samostana svetega Josipa Volockega, kjer je pokopano telo, je zapisano, da je bil ubit v bitki pod Pajdo.

Kako se je Maljuta opravičil zaradi svojega obrekovanja, ne vemo.

Mogoče, da je Ivan, ko se mu je bila pomirila njegova duša prestopek svojega ljubljence pripisal prevarani gorečnosti; mogoče, da se sploh ni popolnoma iznebil sumničenja nasproti carjeviču. Naj bo temu kakorkoli, Skuratov ni izgubil carjevega zaupanja, marveč mu je bil od tega časa še dražji. Doslej je sovražila Maljuto vsa Rusija, odslej pa ga je sovražil tudi carjevič. Ivan je bil odslej Maljuti edina opora. Splošna zavist je bila carju porok za njegovo zvestobo. Tudi migljaj glede Basmanova ni bil brez posledic. V Ivanovem srcu je ostala kal sumnje; in čeprav ni takoj pognala korenin, je vendar znatno ohladila njegovo naklonjenost napram Kravčemu (Kravčej, višji dvorni maršal in višji dvorni točaj starih ruskih carjev), kajti car nikdar ni odpustil tistemu, ki se ga je kdaj bal, četudi bi pozneje sam priznal, da je bil njegov strah nepotreben.

15. POLJUBOV OBRED

Čas je, da se vrnemu k Morozovu. Helenina zadrega pred Serebrjanim ni ušla bistremu očesu bojarjevemu. Od kraja si je sicer mislil, da je bilo srečanje z Vjazemskim temu vrok, potem pa se mu je zbudila nova sumnja v duši.

Ko se je od kneza poslovil in ga spremil v vežo, se je Morozov vrnil v

sobo. Njegove povešene obrvi so bile grozno naježene, globoke gube so mu razrivale čelo; oblivala ga je vročina in dušilo ga je.

"Helena zdaj spi," je pomislil; "ne bo me čakala. Izprehodim se po vrtu, morda si ohladim glavo."

Morozov je šel na vrt; bilo je temno. Ko se je približal ograji, je opazil belo obleko. Začel je pazljivo gledati.

Začul je zaljubljene besede. Starec je obstal. Spoznal je glas svoje žene. Za ograjo se je na zvezdnatem nebu črtala nejasna postava jezdeca. Neznanec se je nagnil k Heleni in ji nekaj govoril. Morozov je pridržal sapo, toda potegnil je veter in je stresel vrhove dreves, da so zaglušili besede in glas neznanca, Kdo je bil neznanec? Morda se je posrečilo Vjazemskemu, da si je z vztrajnostjo naklonil Helenino srce? Zagonetno žensko srce! Danes mu je všeč to, kar je včeraj vzbujalo njegovo mržnjo. Ali pa se ni morda Serebrjani dogovoril za sestanek z njegovo ženo? Kdo ve? Mogoče, da ga je knez, katerega je bil sprejel kakor sina, ta dan krvavo razžalil, njega, najboljšega prijatelja svojega očeta, njega, ki je bil pripravljen v nevarnosti postaviti svoje lastno življenje, da bi Serebrjanega očuval pred carjevo jezo?

"Toda ne," je pomislil Morozov, "to ni Serebrjani! To je kak opričnik, kak nov carjev ljubljenelec. Pri njih ni nič čudnega onečaščati odličnega bojarja. Toda žena, to je potuhnjena kača! Ali je mar nisem ljubil? Ali je nisem imel kakor lastno hčer? Ali me ni vzela iz proste volje? Ali se mi ni zahvaljevala ta lokava ženska? Ali mi ni prisegla zvestobe? Ne, Družina Andrejič, ne zanašaj se na žensko zvestobo! Ženska zvestoba - to je visoka zgornjica, hrastova vrata in železni zatvori. Preveč se ti je mudilo, Družina Andrejič, izročiti dekletu svojo čast! Zbegalo te je, starca, tvoje goreče srce! Prevarala te je žena, mlada kača; smejali se ti bodo Moskvičani!"

Tako je premišljal Morozov in se mučil z ugibanji. Hotel je stopiti naprej. A jezdec bi utegnil oditi in bojar bi ne spoznal svojega sovražnika. Sklenil je počakati.

Kakor nalašč to noč veter ni nehal šumeti in mesec ni prišel izza oblakov. Morozov ni spoznal niti obličja niti glasu jezdečevega. Slišal je samo, kako mu je plakaje rekla bojarka:

"Ljubim te bolj nego življenje, bolj nego sonce krasno! Nikogar nisem ljubila razen tebe, ga ne morem ljubiti in ga ne bom ljubila!"

Kmalu na to je šla Helena mimo Morozova, ne da bi ga opazila. Počasi je stopal Družina Andrejič za njo.

Drugi dan ni niti najmanj pokazal, da sumniči Heleno; bil je z njo prijazen in ljuvezniv kakor sicer. Samo včasih, kadar Helena tega ni opazila, se je spozabil, stiskal je obrvi in jo grozno gledal. Strašno misel je takrat mislil Družina Andrejič. Mislil je, kako bi izsledil svojega sovražnika.

Pretekli so štirje dnevi. Morozov je sedel v tramasti izbi za hrastovo mizo; na mizi je ležala odprta knjiga, vezana v baržunast brokat s srebrnimi zaponkami in okraski. A bojar ni mislil na branje. Njegove oči

so blodile nad pisanimi naslovi vzorkovanimi cveticami strani, domišljija pa je begala od ženine sobice do vrtno ograje,

Prejšnjega dne se je Serebrjani vrnil iz Slobode in je, kakor je bil obljubil, obiskal Morozova.

Helena se je ta dan izgovorila z boleznijo in ni šla iz svoje sobe. Morozov se ni nič spremenil v svojem vedenju nasproti Nikiti Romanoviču. Toda medtem, ko mu je čestital k srečni vrnitvi in ga, dragega gosta, skrbno gostil, je neprestano opazoval izraz njegovega obličja in skušal v njem ujeti znamenje izdajstva. Serebrjani je bil mračen, toda preprosto in odkrit kakor navadno; Morozov ni spoznal ničesar.

A kaj je mislil sedaj, sedeč za mizo pred odprto knjigo?

Njegovo premišljevanje je prekinil vstopivši sluga; ko je opazil pomračeno čelo Morozova, je spoštljivo obstal. Morozov ga je vprašal s pogledom.

"Gosudar!" je rekel sluga, "carski ljudje prihajajo sem. Pred vsemi gre knez Afanazij Ivanič Vjazemski; blizu so že, ali ukažeš, da jim gremo nasproti?"

Ta hip so se oglasili zvoki bobna, na katerega je z usnjenim korbačem tolkel sprednji vojak, da bi razgnal ljudstvo in napravil gospodu pot.

"Vjazemski prihaja k meni?" je rekel Morozov. "Ali je znorel? Morda gre pa samo mimo? Pojdi k vratom in tam počakaj. Ako pa krene sem, reci mu, da moj dom ni žganjarna, da ne poznam opričnikov in ničesar nočem imeti opraviti z njimi! Idi!"

Sluga se je obotavljal.

Kaj hočeš še?"

"Bojar, tvoja volja je nad mojo; a jaz tega Vjazemskemu ne morem!"

"Idi!" je kriknil Morozov in udaril z nogo.

"Bojar!" je planil v sobo hišni upravitelj, "knez Vjazemski je prišel z opričniki pred naša vrata! Knez pravi da je poslan od samega gosudarja."

"Od gosudarja? Ali ti je rekel: od gosudarja? Odpri vrata, ponudi mu zlato skledo s kruhom in soljo. Vsa družina naj gre nasproti poslanim od gosudarja!"

Medtem je bilo bobnanje slišati čedalje bliže. Dvajset ljudi na konjih in pred njimi Afanazij Ivanovič na svojem temnorjavem žrebcu s srebrno opravo je korakoma prišlo na dvorišče Morozova. Knez je imel na sebi bel kaftan iz atlasa. Izpod nizkega izrezanega ovratnika je gledala biserna zavratnica pri košulji. Biserne zapestnice so tesno spenjale široke rokave kaftana, ki je bil rahlo prepasan s svilenim pasom malinaste barve, končujočim se s trepci na obeh straneh; za pasom so tičale na dveh bokih vzorkovane rokavice. Brokataste hlače malinaste barve so bile zatlačene v žolte safijanaste škornje, ki so bili na petah podkovani s srebrom, golenice so bile prešite z biseri in v gostih gubah spuščene do polovice meč.

Čez kaftan je imel vržen svilnat plašč zlatorumene barve, zapet na

prsih z dvema demantnima sponama. Glavo je knezu pokrivala bela brokatasta čapka z gibkim demantnim peresom, ki se je majalo ob vsakem dvigu in se svetlikalo v sončni luči.

Črni kodri Afanazija Ivanoviča so se vili izpod čapke in se mešali z njegovo kratko in kodrasto brado. Lahni brki so se črtali nad zgornjo ustnico, ne kot črna proga, ampak samo kot temna senca. Postava Vjazemskega je bila visoka in vitka, zunanost mlada in vesela.

V soglasju z razkošnim običajem tiste dobe so konjarji pešci vodili za njim za uzde šest jezdni konj v popolni opravi; eden izmed njih je bil vranec, drugi plavec, tretji sivec, trije pa čisto beli. Na glavah so se konjem majala pisana peresa, na hrbtih so jim pestrile zverske kože ali brokatne preproge, obšite z dragulji; na vseh šestih konjih je žvenkljalo množica srebrnih kraguljčkov zlata, prerezana jaboljka, ubrana v soglasen zvok, viseča na obeh straneh uzde v dolgih grozdih.

Ko se je pojavil Družina Andrejevič, je stopil Vjazemski z drugimi opričniki vred s konja. Morozov jim je šel počasi nasproti z zlato skledo; za njim so šli znanci in bojarski slugi.

"Knez," je izpregovoril Morozov, "poslan si k meni od gosudarja. Hitim, da tebe in tvoje ljudi sprejemem s kruhom in soljo!" In sivi lasje so padli bojarju na oči od nizkih poklonov.

"Bojar," je odgovoril knez Vjazemski, "veliki gosudar je velel tebi izročiti svoj carski ukaz: Bojar Družina! Car in veliki knez vse Rusije, Ivan Vasiljevič, jemlje s tebe svoj gnev in jemlje obenem s tvoje glave svojo carsko kletev, pomilošča te in ti odpušča vse krivde. Zopet boš, bojar Družina, kakor poprej v milosti velikega gosudarja in služil mu boš zvesto in pokorno in tvoja čast bo pred njim kakor je bila."

Izpregovorivši ta govor, si je Vjazemski eno roko vtaknil za pas, z drugo pa si pogladil brado. Vzravнал se je in, uprvši v Morozova svoj orlovski pogled, čakal njegovega odgovora.

V začetku besed Vjazemskega je Morozov pokleknil. Sedaj so ga dvorjani vzdignili pod pazduho. Bil je blede.

"Naj blagoslovi sveta Trojica in moskovski čudotvorci našega velikega gosudarja!" je rekel s tresočim se glasom: "naj podaljša milostivi, in dobri Bog brez števila carske dni njegove! Nisem se te nadejal, knez, toda poslan si k meni od carja - stopi v moj dom! Vstopite tudi vi, gospoda opričniki! Prosim Vašo milost! Jaz pa pojdem, da opravih zahvalno molitev, potem pa sedem z vami pirovat do pozne noči."

Opričniki so vstopili.

Morozov je poklical slugo.

"Zajahaj konja, idi h knezu Serebrjanemu, izroči mu moj poklon in reci, da ga prosim, naj pride praznovat današnji dan, čes, da me je car obdaril z veliko milostjo svojo, da je izvolil vzeti z mene svojo kletev."

Ko je bil Morozov oddal ta povelja in goste spremil v vežo, je šel čez dvorišče v svojo domačo kapelo; pred njim so šli njegovi znanci, za njim pa mnogobrojna služinčad. V domu so ostali samo hišni upravitelj in toliko slug, kolikor jih je bilo treba za postrežbo opričnikom.

Podali so jim razne zakuske in pijače, obed pa je še čakal.

Kmalu je prišel Serebrjani, ki so ga tudi spremljevali znanci in služabniki, kajti tiste čase bojar ni smel potovati v važnih slučajih brez velikega spremstva, ker bi se mu bilo to štel v sramoto.

Miza v veliki dvorani je bila že pokrita; sluge so stali na svojih prostorih; vsi so čakali na gospodarja.

Ko je bil Družina Andrejevič opravil molitve, je vstopil v krasni opravi, v brokastem kaftanu, s soboljo čapko v roki. Njegovi sivi kodri so bili gladko pristrženi, brada skrbno razčesana. Poklonil se je gostom, gostje so se poklonili njemu in vse je sedlo za mizo.

Začelo se slavnostno pirovanje, zazveneale so čaše in vrči, z njimi vred pa je zazvenel še drugi žvenket, ki se ni skladal s šumom veselega gostovanja. Zazvenelo je pod kaftanom opričnikov nevidno orožje.

A Morozov ni slišal tega zloveščega žvenketanja. Bil je zatopljen v druge misli. Neko notranje čuvstvo mu je govorilo, da piruje njegov nočni žalitelj z njim za mizo, in bojar si je nazadnje izmislil sredstvo, da ga odkrije. To sredstvo je bilo po njegovem mnenju čisto zanesljivo.

Mnogo čaš so bili že izpili gostje; pili so na zdravje gosudarja, na zdravje carice in vse carske hiše; pili so na zdravje metropolita in vsega ruskega svečeništva; na zdravje Vjazemskega, Serebrjanega, ljubeznivega gospodarja in vsakega gosta posebej. Ko so bili izpili na zdravje vsem, je vstal Vjazemski in predlagal, naj pijo še na zdravje mlade bojarke.

Prav tega pa je Morozov čakal.

"Dragi gostje!" je rekel, "ne spodobi se piti brez gospodinje na njeno zdravje! Pojdite," je rekel, obrnivši se k slugam, "pojdite po bojarko: naj pride sem in z lastno roko počasti častite goste!"

"Dobro, dobro!" so zašumeli gostje; "brez gospodinje ni niti med sladak!"

U

Čez nekaj časa se je prikazala Helena v bogatem sarafanu, spremljana od dveh družabnic; v roki je držala zlat podnos z eno samo čašico. Gostje so vstali. Dvornik je napolnil čašo s trojnim zelenčakom. Helena je zmočila ustne v čaši in jo počela podajati gostom naokrog, klanjaje se vsakemu do pasa. Kadar je bila časa prazna, jo je dvornik znova napolnil.

Ko je bila Helena obšla vse brez razločka, se je Morozov, ki je pazno gledal, obrnil h gostom.

"Dragi gostje," je rekel, "sedaj vas prosim po starem ruskem običaju, da počastite moj dom in ne onečastite mojega gospodarstva ter se branite poljubiti mojo ženo. Dmitrijevna, stopi v sveti kot in poljubi se z vsakim gostom po vrsti."

Gostje so se zahvalili gospodarju. Helena je stopila, tresoč se po vsem telesu, k peči s povešenimi očmi.

"Knez, pristopi!" je rekel Morozov Vjazemskemu.

"Ne, ne! Po običaju!" so kriknili gostje; "naj gospodar prvi poljubi gospodinjjo. Naj se vrši po običaju naših prednikov!"

"Pa naj bo po običaju!" je rekel Morozov, stopil k ženi in se ji najprej priklonil do tal. Ko sta se poljubila, so gorele Heleni ustnice kakor ogenj, ustne Družine Andrejeviča so bile kakor led.

Za Morozovim je pristopil k njej Vjazemski.

Morozov je opazoval.

Oči Afanazija Ivanoviča so žarele kakor živo oglje, a Helenino obličje je ostalo neizpremenjeno. Vpričo moža in Serebrjanega se ni bala nesramnega kneza.

"Ta ni," je pomislil Morozov.

Vjazemski se je poklonil do tal in je poljubil Heleno; ker pa je poljub trajal dalje, nego je bilo treba, se je okrenila z očevidno nejevoljo.

"Ne, on ni!" je ponovil Morozov.

Za Vjazemskim je prišlo na vrsto nekaj opričnikov. Vsi so se ji po svečanem običaju klanjali do tal in jo poljubljali; a Družina Andrejevič ni mogel ničesar razbrati z obličja svoje žene razen nemira. Nekolikokrat so se dvignile njene dolge trepalnice in pogled je, kakor se je zdelo, prestrašeno iskal nekoga med gosti.

"On je tu," je pomislil Morozov.

Naenkrat se je strah polotil Helene. Njene oči so se ujele z očmi njenega moža in z bistrumnostjo, ki je lastna ženskemu srcu, je uganila njegove misli. Pred tem težkim, srepim pogledom ji ni bilo mogoče poljubiti Serebrjanega, da bi se ne izdala. Vse okoliščnosti njiju sestanka pri vrtnem plotu prvi dan Serebrjanevega prihoda so se ji živo črtale v spominu. Njen sedanj položaj in čakajoči jo poljub se ji je zdel kazen božja za ta grešni sestanek, za ta grešni poljub. Smrtna zona jo je spreletela po hrbtu.

"Bolna sem..." je zašepetala, "pusti me Družina Andrejič..."

"Le ostani, Helena," je mirno rekel Morozov; "počakaj, sedaj ne moreš oditi. To ne gre, to bi bilo nezaslišano. Treba je končati obred."

S predirljivim pogledom se je ozrl na ženo.

"Noge me ne drže..." je rekla Helena.

"Kaj?" je rekel Morozov kakor bi je ne slišal. "Kaj, glava te boli? Čudna stvar! - Prosim Vas, gospoda, pristopite, ne poslušajte je! Otrok je še; silno je sramežljiva, danes vidi prvič ta obred. Po vrhu jo še glava boli. Pristopite, dragi gostje, prosim vas!"

"Kje pa je Serebrjani?" je pomislil Družina Andrejevič, hiteč z očmi po gostih.

Knez Nikita Romanovič je stal ob strani. Ni mu ostalo tajno, s kako pozornostjo je Morozov opazoval ženo in vsakega gosta, ki je stopil k njej. Videl je v Heleninem obrazu strah in nemir. Nikita Romanovič, ki je bil vedno odločen, kadar je imel mirno vest, sedaj ni vedel, kaj naj stori. Bal se je stopiti k Heleni in povečati njeno razburjenost; zao-stajajoč za drugimi, se je bal vzbuditi sum njenega moža. Ko bi ji mogel reči eno samo besedo neopaženo, bi jo izpodbudil in ji morda vrnil izgubljeno moč; toda okrog Helene so stali gostje, mož ni obrnil pogleda od nje. Treba se je bilo za nekaj odločiti.

Serebrjani je pristopil, se priklonil Heleni, a ni vedel, ali naj jo pogleda v oči ali pa se nalašč ne ujame z njenim pogledom. To omahovanje ga je izdalo. Helena ni vzdržala muke, ki ji jo je Morozov določil.

Helena ni varala moža iz lahkomišelnosti ali iz pokvarjenega srca. Varala ga je zato, ker je prevarala sama sebe, ko si je mislila, da bo lahko vzljubila Družino Andrejeviča. Ko je ponoči pri vrtnem plotu Serebrjanega prepričevala o svoji ljubezni, so ji te besede nehote vrele iz duše; besed ni izbirala in ko bi bila takrat za sabo ugledala moža, bi mu bila odkritosrčno priznala vse. Toda domišlija Helenina je bila goreča, naravna pa plaha. Po nočnem sestanku s Serebrjanim ji je vest to neprestano očitala. Temu se je pridružil še smrtni strah zaradi Nikita Romanoviča. Srce se ji je trgalo od nesprotujočih si čuvstev; a bala se je njegove jeze; bala se je za Nikito Romanoviča.

Ta boj, te muke, strah, s katerim jo je navdajal mož, ki je bil sicer dober in ljubezniv, toda neizprosni v vsem, kar se je tikalo njegove časti — vse to je uničevalo in izpodkopavalo njene telesne moči. Ko so se ustnice Serebrjanega dotaknile njenih, se je stresla kakor v groznici, noge so se pošibile pod njo in iz ust so ji ušle besede:

"Presveta Bogorodica, usmili se me!"

Morozov je prehitel Heleno.

"Ej" je rekel; "žensko zdravje! Izgleda kakor kri in mleko, pa je dosti le, da jo malo boli glava in že je niti noge ne drže več. Nič hudega, to preide, preide! Pristopite, dragi gostje!"

Glas in vedenje Morozova se ni niti najmanj izpremenilo. Videti je bil čisto miren, vljuden in prijazen kakor prej.

Serebrjani ni vedel, je li Morozov prodril v njegovo tajnost ali ne.

Ko je bil obred končan in se je Helena, spremljevana od svojih družic, oddaljila v svojo sobo, so gostje na poziv Morozova zopet sedli k mizi.

Družina Andrejevič je vse zabaval in gostil s prejšnjo skrbnostjo in ni pozabil niti na najmanjšo dolžnost, ki so bile za gospodarja takratne dobe potrebne, da si je pridobil slavo dobrega gostitelja.

Bilo je že pozno. Vino je zagrevalo glave in čudne besede so včasih uhajale med razgovorom opričnikov.

"Knez", je rekel eden izmed njih, nagnivši se k Vjazemskemu, "čas bi bilo pričeti!"

"Molči!" je šepetaje odgovoril Vjazemski, "da te starec ne sliši!"

"Naj me sliši, saj ne bo razumel!" je na glas nadaljeval opričnik s pijansko trmo.

"Molči!" je ponovil Vjazemski.

"Čas je, ti pravim, knez! Pri moji duši, da je! Čakaj, da dam znamenje."

In opričnik je hotel vstati.

Vjazemski ga je z močno roko pridržal na klopi.

"Bodi pameten!" mu je rekel na uho; "če ne, ti porinem ta nož v grlo!"

"Oho! ti še groziš!" je kričal opričnik, vstajajoč s klopi. "Vidiš, kakšen si! Saj sem rekel, da ti ni verjeti! Saj nisi naš brat! Jaz bi vam že pokazal, vsem vam knezom in bojarom, ki nam odjedate plačo! Le poča-

kaj, bomo videli, kdo bo hujši. Stran z oklepom, ki ga imaš pod kaftanom! Izderi sabljo! Bomo videli, kdo bo hujši!"

Te besede so bile izgovorjene s pijanim jezikom sredi splošnega razgovora in hrupa; vendar so nekatere izmed njih priletele v ušesa Serebrjanega in vzbudile njegovo pozornost. Morozov jih ni slišal. Videl je samo, da je med gosti nastal prepir.

"Dragi gostje!" je rekel in vstal izza mize; "zunaj je že temna noč. Ali ni že čas počitka? Za vse so pripravljene mehke pernice in blazine."

Opričniki so vstali, se zahvalili gospodarju in odšli v počivališča, pripravljena jim na dvorišču.

Tudi Serebrjani je hotel oditi.

Morozov ga je prijel za roko.

"Knez," mu je rekel šepetaje, "počakaj me tu." In Družina Andrejič, zapustivši Serebrjanega, je odšel v ženino stanovanje.

16. UGRABLJENJE

Med obedom se je godilo okrog doma Morozova nekaj nenavadnega. O mraku so se ob vrtnem plotu in nazadnje tudi na dvorišču pričeli pojavljati drug za drugim novi opričniki.

Ljudje Morozova se niso brigali zanje.

Ko se je iznočilo, je bil dom Morozova od vseh strani obkoljen od opričnikov.

Konjar Vjazemskega je odšel iz obednice, kakor da gre napajat konje. Predenj pa je prišel do konjsšega hleva, se je ozrl na vse strani, stopil k vratom in čudno zazvižgal. Nekdo se je priplazil k njemu.

"Ali ste vsi tu?" je vprašal konjar.

"Vsi!" je odgovoril vprašani.

"Ali vas je mnogo?"

"Petdeset!"

"Dobro, čakajte na znamenje."

"Ali bo kmalu? Siti smo že čakanja."

"To je odvisno od kneza. A čuj, Homjak, knez je prepovedal podtakniti ogenj in ropati v domu."

"Prepovedal? Ali je on moj gospod ali kaj?"

"Danes je tvoj gospod, ker ti je Grigorij Lukjanovič ukazal, da ga danes slušaj."

"Slušal ga bom, slušal, a samo njega, ne pa Morozova. Pomagal bom knezu odpeljati bojarko, potem pa mi nima nihče več ukazati."

"Pazi, Homjak, knez ne pozna šale!"

"Kako neumno govoriš!" je rekel Homjak in se zlobno smejal. "Knez je knez, jaz sem pa jaz. Ako se hočem zabavati, kaj to koga briga?"

Isti čas, ko se je vršil ta pogovor pri vratih, je Morozov zapustil Serebrjanega in šel v Helenino spalnico.

Bojarka še ni legla. Kokošinjaka ni imela več na glavi. Debela na pol razpletena kita ji je padala po belih ramah. Moderc je imela na prsih odpet. Helena se je hotela sleči, a je povесila glavo in se zamislila. Misli so

ji blodile v preteklost. Spomnila se je prvega znanja s Serebrjanim, svojih nad, obupanosti, snubitve Morozova in prisege. Živo si je predstavljala, kako je šla pred svojo svatbo, po običaju sirot, na Radunico (praznik, ki po pomenu odgovarja našim Vsem svetnikom - pade na prvi teden po veliki noči), na grob svoje matere, kako je postavila pod križ posodo rdečih pirhov, se v duhu poljubila z materjo ter jo prosila blagoslova za ljubezen in zvezo z Morozovim.

Takrat je verjela, da premaga svojo prvo ljubezen, verjela, da bo srečna z Morozovim. A sedaj., Helena se je spomnila poljubovega obreda in mraz jo je izpreletel. Bojar je vstopil neopažen in obstal na pragu. Njegov obraz je bil strog in žalosten. Nekaj časa je molče gledal Heleno. Bila je še tako mlada, tako neizkušena, tako nespretna v varanju, da se je Morozovu nehote zasmilila.

"Helena!" je rekel, "zakaj si se razburila pri obredu?"

Helena je vztrepetala in uprla v moža pogled, poln strahu. Hotela mu je pasti k nogam in povedati mu resnico, a pomislila je, da Morozov doslej še ne sumniči Serebrjanega, in bala se je zvaliti nanj osveto svojega moža.

"Zakaj si se vznemirila?" je ponovil Morozov.

"Ni mi bilo dobro," je šepetaje odgovorila Helena.

"Tako, ni ti bilo dobro, a ne telesno, marveč duševno. Tvoja bolezen je duševna. Ti pogubiš svojo dušo, Helena!"

Bojarka se je tresla.

"Ko je prišel davi", je nadaljeval Morozov, "Vjazemski s opričniki v naš dom, sem čital sveto pismo. Ali veš kaj pravi sveto pismo o nezvestih ženah?"

"Moj Bog!" je zastokala Helena.

"Čital sem", je nadaljeval Morozov, "o kazni za prešuštvo..."

"Moj Bog!" je prosila Helena. "Bodi usmiljen Družina Andrejevič, usmili se me! Nisem tako kriva, kakor si misliš... Nisem te prevarala..."

Morozov je strašno naježil obrvi.

"Ne laži, Helena. Ne izgovarjaj se. Ne pomnožuj greha z zvijačno besedo. Prevarala me nisi, ker je za prevaro treba vsaj kratke zvestobe, ti pa mi nisi bila nikdar zvesta..."

"Družina Andrejič, usmili se me!"

Nikdar mi nisi bila zvesta! Ko su naju poročili, ko si lažnivo prisegla, križ poljubujoč, si ljubila drugega... Da drugega si ljubila", je nadaljeval Morozov s povzdignjenim glasom.

"Moj Bog, moj Bog!" je šepetala Helena in si z rokami zakrila obraz.

"Dmitrijevna!" Zakaj mi nisi povedala, da ga ljubiš?"

Helena je plakala in ni odgovorila besedice.

"Ko sem te videl v cerkvi, siroto brez varstva, tisti dan, ko so te hoteli siloma dati Vjazemskemu, takrat sem sklenil, da te rešim moža, za katerega ti nič ni bilo, zahteval pa sem od tebe prisego, da ne boš onečastila mojih sivih las. Zakaj si prisegla? Zakaj mi nisi vsega razodela? Zakaj mi nisi vsega razodela? Z besedami si bila zame, s srcem in mis-

limi pa za drugega. Ko bi bil vedel za tvojo ljubezen, misliš, da bi te bil vzel? Skril bi te bil na kakem samotnem kraju daleč od Moskve ali pa bi te bil odpeljal v samostan; za ženo pa bi te ne bil vzel, san,

Bog ve, da ne! Bolje bi bilo, da bi bila rekla svetu: z Bogom, nego da si vzela moža neljubljenega. Zakaj nisi šla v samostan? Zakaj si se zavarovala s mojim imenom kakor s kamenitim zidom in se mi potem posmehovala s svojim ljubimcem? Mislila sta: Morozov je slab, lahko ga prevarava!"

"Ne, moj gospod!" je zaihtela Helena in pokleknila pred moža; "nikdar nisem mislila tako! Niti na um mi ni prišlo! In on je bil tisti čas na Litvi..."

Pri besedi "on" so se Morozovu zaiskrile oči, a premagal se je in se bridko nasmehnil.

"Tako. Vidva se torej prej sploh nista poznala, temveč sta se seznanila šele sedaj, ko se je vrnil. Spoznala sta se ponoči, na vrtu pri plotu, tisti večer, ko sem ga z ljubeznijo sprejel kakor sina. Povej mi Helena: ali sta si mislila, da ne uganem vajinih nakan, da se dam preslepiti, da ne bom zmožen kaznivati verolomne žene in svojega sovražnika, njenega zapeljivca? Ali je res ta golobradec mislil, da mu pojde gnusno dejanje od rok? Ali ni čital, kar je pisano v knjigi levitov: "Ako človek prešuštuje z omoženo ženo, naj prešustnik umre in ona z njim?"

Helena je z grozo pogledala moža. V očeh ji je žarela hladna odločnost.

"Družina Andrejič!" je rekla prestrašeno, "kaj misliš storiti?"

Bojar je potegnil izza pasa dolg samokres.

"Kaj pa počneš?" je vzkriknila bojarka in se umaknila nazaj.

Morozov se je zasmejal.

"Ne boj se zase!" je rekel hladno, "tebe ne ubijem! Vzemi svečo in hodi pred mano!"

Pregledal je samokres in stopil k vratom. Helena se ni ganila z mesta. Morozov se je okrenil.

"Sveti mi!" je ponovil ukazujoč.

V tem hipu je na dvorišču nastal hrup. Nekaj glasov je govorilo vsevprek. Služabniki Morozovi so klicali drug drugega. Bojar je posluhnil. Hrup je postajal čezdalje večji. Zdelo se mu je, da skuša več ljudi vdreti v kleti. Počil je strel.

Helena je mislila da, je Serebrjani ustreljen na ukaz Morozova. Gnev ji je povrnil sile.

"Bojar!" je vzkriknila in oči so se ji zaiskrile: "Mene, mene ubij! Samo jaz sem kriva!"

A Morozov se ni zmenil za njene besede. Nagnivši glavo, je poslušal in obličje mu je izražalo strmenje.

(Dalje prihodnjič)

Slab pridelek

(Jože Strehar)

Koren je sunkoma oprtal nahrbtnik, vzel palico iza vežnih vrat in stopil čez prag. Samo obrisi gornjega Bočja, Rebri in Lubiškega vrha so bili jasni. Dol je bil že do polovice poln mraka, po polju se je tema sprijemala z meglo, širine krakovske hoste so bile kakor črno siva preproga. Koren je potegnil za seboj vežna vrata, ki so zacvilila, kakor da so dobila v zobe otroški prst, in obrnil ključ. Z roko je še poskusil, če je dobro zaprl, naredil z njim križ čez ključavnico ter ga spravil v malho. "Sveti križ božji, da ne bi bilo nesreče!" je polglasno zamrmral in se obrnil proti domu. Tedaj je začul korake in pogovor.

"Sedaj je povsod tako, le meni verjemi! Letos smo štirinajst dni prezgodaj pobrali. Kaj so pa ljudje hoteli? Še Bog, da so kaj dobili, ko je pa zgodnje hotelo vse segniti. Spomladi je odganjalo, kakor bi se trtam sanjalo, danes ena, jutri ena. Potem je cvelo no dvoje, raslo na dvoje, in tudi zorelo na dvoje. Kateri so imeli čas in ljudi, da so obrali na dvoje, so danes možaki. Ali kaj hočeš, ko pa nima vsak domačih delavcev. Kar je, pa je!"

Drugi je nakaj pritrdjeval. Moža sta se v pogovoru ustavila pred Korenovim hramom. Koren je bil vesel družine in razgovora. Saj sta govorila o zadevi, ki je tiščala tista leto nekaterega gospodarja. Zaradi čudno nestalnega vremena je grozdje neenakomerno zorelo. Vtem ko je na tej trti bilo že vse gnilo in kosmato, ker je bilo prezrelo, je bilo na drugi še polovico jagod drobnih, zelenih in trdih, da bi z njimi lahko zajce streljal. Ljudje niso vedeli, kaj bi, in ko je pritisnilo deževje, so hodili pobirati. Ker so brali v hladnem, je v kadeh slabo vrelo. Nekateri so imeli res šibko in kislo pijačo, da jih je bilo sram. Bali so se, da je niti na pol zastonj ne bodo mogli spraviti v denar.

"Alo, možje, gremo skupaj domov?" se je oglasil Koren. Onadva sta hkrati pogledala.

"Bog daj, Koren! Le bali, nas bo več, bo krajši čas. Ali si zatakal?"

"Sem bil stopil gor, da bi zatočil veliki sod, in pa nekaj tropin sem namočil za jesih. Pozno sem šel, malo sem po hramu pometal, enkrat ali dvakrat pil; pa je bil mrak."

"Ravno se z Resnikom meniva, kako je letos z našim vinčkom," je hitel prvi, ki je bil videti že nekoliko vinski. "Ti tudi nisi utegnil na dvoje obrati. Tvoj brat, ki ima doma delavcev in ki šteje, da nekaj več ve, je pa naredil tako pijačo, da se mu bodo Ljubljancani pred zidanico natepali zanj. Najprej je pobral zgodnje, potem je počakal, da je deževje minilo, prišlo je tistih deset dni, ko je sonce vrnilo, kar je avgusta na dolgu ostalo, in ravno preden je zopet udaril dež, je spravil drugo polovico. Zrelo in v lepem. Tako mu je vrelo, da je zjutraj šlo iz vseh kadi, čeprav je pustil za pedenj praznega."

"Vidiš, moje pa le vreti ni hotelo. Vse bi bilo, le meni verjemita, ko bi v kadi dobro odvrelo. Bilo bi močno, barva bi bila, kakor gre, in ukus bi bil. Tista obiratev na dvojce je po mojem izguba, jaz ne verjamem dosti na take reči. Moj brat se dela na vse načine umetnega, pa on še ne toliko, saj je v tiste šole hodil kakor jaz, ampak fantje, Janez, Jože, Tone, ti mislijo, da se na čarovnije razumejo. Janez je bil na Grmu, onadva pa tudi kar naprej nos v knjigah tiščita. Jaz pa pravim, da je glavna stvar, če dobro vre, boš imel dobro vino, četudi ga boš iz samih drnulj natolkel."

Koren je čutil, da imata tovariša iste skrbi kakor on. V olajšanje mu je bilo, da se more razgovoriti. Jezilo ga je, da je marsikateri gospodar, ki je moral včasih kaj preslišati, češ da preveč na razne umetniše da, naredil kljub slabemu letu prav dobro pijačo. Kar razveselil se je, ko ga je Resnik poprosil, naj mu posodi krampičo, ker misli imeti čez nekaj dni kopače Za gradom. Brž je odklenil vežo in šel iskat zaproseno orodje. Ko ga je imel v roki, se je odločil, da razodene prijateljema do kraja. Poklical ju je v hram.

Resnik in njegov tovariš Primožič sta se malo obotavljala. Za pijačo jima ni bilo, ker sta jo imela dovolj. Čeprav sta ga pozobala nekaj poličev pri svojih hramih, ki sta bila skupaj, je bil celo Primožič, ki se je že precej majal, bolj zato, da gredo naravnost domov večerjat in spat. Ko pa se je hotel Koren nekaj hudega delati, da nemarata k njemu, je dejal:

"I no, pa pojdiva, da se mu ne zameriva. Bomo pa potem malo bolj stopili."

Resnik, ki je vedel, da Primožič rad obsedi, če nanese prilika, ni bil dosti pri volji in je ugovarjal, da bi šel rad drugi dan s pujski na semenj. Toda primožič je zelo močato zatrdil, da pojdejo precej naprej. Kaj bi sam klampal po temi, ko pa v kratkem vzide mesec. Resnik se je vdal, ne da bi se dal prepričati.

Koren je medtem nekje izbrskal konec sveče in poprosil Resnika, naj prižge. Poiskal je polič in gumijasto cev, odbil pilko velikega soda in poognil. Ko je Resnik narednil luč, je pijača že curljala v posodo.

"Precej si ga spravil," je začel Resnik, ko se je razgledal po slabo razsvetljenem hramu.

"Precej, hvala Bogu, samo če se bo dalo kaj oddati. Iz velikega ji rad prodal. Sedemvedrski in tisti mali za vrati bosta pa za doma. Dosti ga bo. Bolj po malem si bomo merili."

"Lahko tebi, ko nimaš odrasle družine, da bi pila."

"Delavcem ga moram še več stočiti, kakor bi ga domačim. Ne bodo še dve uri kopali, pa me bodo že spraševali, če čep kaj pušča. Domači pa potrpijo."

Koren je stisnil cev in jo dvignil. Nato je poiskal kozarec in natočil.

"Na, Miha," je dejal Resniku, "pokusij mojega. Kakršen je, takšen je. Kaj hočemo!" Z nemirnim srcem in očesom je pričakoval, kaj poreče oni. Morebiti pa bo njegova pijača le komu všeč.

Resnik je dvignil kozarec. Spreletela ga je misel, da je njegov vsaj za dinar boljši. In ta misel mu je bila prijetna.

"Majčkeno lahek vinček in pa malo oster je. Pa se bo še naredil. Pokusi, Lojz!"

Promožič je vzel kozarec, ki ga je Koren brž natočil. Radovedno ga je nesel k ustnicam. Tudi njemu je bilo pogodu, ko je spoznal, da njegovo ni najslabše na Bočju.

"Ko bo na pomlad pretočen, bo postal voljan ko olje. Zdaj bo še nekaj časa skomnat."

Koren je žejno popil te besede pohvale. Morebiti pa le mislita zares. Saj se je enemu in drugemu kar obraz razjasnil in oba sta izpila do dna. Tak pridelek, kakršen bi moral biti, seveda ni. Popolnoma za nič pa tudi ne bo. Do spomladi se bo menda že nekaj uležal. To mora tudi kupec vedeti. Mora ga prej prodati. Natočil je še sebi in pil. Ko pa je zopet začutil, kako udarja plehka kislina skoz vse druge priokuse, je jasno spoznal, da se njegovo vino tudi do sodnega dne ne bo tako uležalo, da bi ga človek z veseljem pil. Nerodni Primožič mu je še bolj pobil srce:

"Ono leto, ko je povsod toča potolkla in ko je bilo toliko poleža, sem imel še slabšega, pa sem ga le spravil v denar."

Koren se je spomnil, da je imel Primožič tisto leto strašansko kislino. Nekdo je rekel, da bi tudi gad crknil, če bi ga z njo polil. Res je nekaj prodal, pa šele avgusta, ko blizu in daleč ni bilo več kaplje naprodaj. Tovornik je prišel, stroške je imel, Primožič je dajal napol zastonj, pa je vzel, da ni hodil prazen nazaj. Toda Primožič si je zapomnil. Od tistega leta se je vinograda drugače držal. Vsako leto je imel dobro pijačo za prodaj in jo je tudi z lahkoto oddal. Enkrat ali dvakrat je celo sladkorja naročil, ko se je dobil po znižani ceni. Koren je zaslutil, da ga morata sobesednika na tihem pomilovati.

"Tvoje najbrž ni tako skomnato," je tipajoče dejal Resniku.

"Ne bom rekel. Res je malo manj vrezno kakor tvoje. Pa letos je povsod bolj ježeve vrste. Tako leto, se ne da nič pomagati. Kdor se ga je dobro držal in pa tisti, ki so pravi čas sladkor dobili, ti bodo letos možaki. Dolinar ima baje tako pijačo ko rozolija. Tudi za tvojega brata pravijo, da ga je imel že vsega plačanega po pet, pa ga ne da izpod šest. Mojega je zadnjič tovarnik iz Škofje Loke plačeval po štiri in pol. Pa sem rekel, do bom še počakal."

"Ti lahko čakaš, ko imaš na strani, mene pa na vseh koncih in krajih lovi."

Še lahko ga boš oddal. Saj ni res letos toliko vina, kakor svet vpije. Po onih hribih od Leskovca do Rake je toča stolkla, na tej strani po krajih je bil pa najprej palež, potem pa še plesen. Po nižinah je tudi pozeblo. Kerin pravi, da go bo imel polovico manj kakor lani."

"On ga ima vsako leto polovico manj, prodaja pa polovico več. Pojdi, pojdi! Samo ljudi hujska, da bi draže držali."

"Saj ima prav! Kaj bomo sami ceno dol tiščali? Ga že tako napol zastonj dajemo."

Možje so pili, hrkaje drug drugemu ponujali kozarec in se vedno bolj predajali želji, da se porazgovorijo. Zaupnost jim je začela lesti v oči in jezik. Tudi Resniku. Kadar se je kateremu zbudila misel, koliko so se že zasedeli, jo je nevoljno odgnal.

Beseda jim je preskočila na volitve, ki so se bližale, z volitev na vaške čenče, ki so jih tedaj raznašali, z vaških čenč so se povrnili zopet k vinu. Pa ne za dolgo. Začeli so ugrabiti o prihodnji zimi, potem so preresetali tiste, ki so mislili za prihodnji pust imeti kako svatbo pri hiši ali celo izročiti posestvo. Primožič sam je bil na tem, pa se je močno upiral. Razmehčal se je in skoraj jokaje razkladal, kako ga doma nadelujeta žena in starejši sin, naj izroči, dočim ga drugi otroci kurijo, naj ne da iz rok, dokler se dekleti ne omožita. Dva fanta mu kar odkrito nasprotujeta. Najmlajši, ki pojde čez nekaj let na nabor, pa se očetu silno ustreznega kaže in mu zmeraj ponavlja: "Ate, ali ne boste zame nič prihranili?"

Čeprav sta ona dva vedela, kako je pri Primožičevih, je Resnik menil, da mora odkritost povrniti z odkritostjo. Začel je govoriti o svojih težavah. Pa mu beseda ni tekla, ker mu ni imela zakaj. Samo ena hči je bila še doma, a je imela doto že odštel v tisočakih, njivo prepisano in svojo kravo v hlevu, od katere je sama prodajala mleko. Resnik je imel štiri sinove. Eden je bil v Zagrebu v službi, drugi trije se pa niso nič menili, da bi prevzeli po očetu. Vsaj oče je tako mislil. Bili so skrbni za hišo, delavni kot mravlje, složni kakor prsti na roki. Nihče ni slišal, da bi se kdaj prepirali. Če so se, so se doma v hiši. Če se je kdo enemu zameril, je bil tepen od vseh treh, a zaprt je bil sam, ker so oni drug drugega tako zagovarjali, da jim nihče ni mogel do živega. Kadar je pritisnilo delo, so morali priskočiti tudi zetje, ker so Resnikove hčere toliko držale na domačo hišo kakor na svojo.

"Tebi pa res ni sile, Resnik" je menil Koren, ki se je že začel predajati čustvom. Zdelo se mu je, da mora govoriti ker se trenutek take srčne zaupljivosti ne povrne nikoli več.

"Vidita, mejaša, pri nas nas je deset. Eden je v Novem mestu v šoli, eno dekle je pohabljen, za pravo delo pa še nobeden ni. Predlansko leto mi je krava ob teletu poginila, lansko jesen so svinje počrkale, da sem imel do spomladi prazne hleve, za zakol sem pa moral kupiti nekovega hrvaškega ščetinca. Mislil sem, da bom imel vsaj masti, pa ta turopolska pošast ni hotela žreti drugega kakor koruzo. V trgovino sem hodil po koruzo, ženska je pa repo in peso na gnoj metala. Kaj pa sem hotel? Zlodej je tudi poduhal ni, menda so ga na Hrvaškem topli z njo. Zima mokrotna, klet vlažna, krompir mi je gnil, prodati pa nikamor nič. Osebenjki še zastonj niso hoteli nič vzeti. Namesto da bi klali štirikrat, petkrat kakor še vsako leto pri naši hiši, smo zadušili tisto kosmato hrvaško miš, pa smo bili pri kraju. Ni bilo treba države prositi! Dva taka bi udržal sam z otroki. Saj še cvillilo ni. Potem pa kupuj mast, kupuj govedino; kaj pa hočeš, če imate najete delavce! Sami že od Velika noči nezajinjeno jemo. Za zimo nisem kupil ne obleke ne obutve, vsi smo raztrgani in bos, za davke me terjajo že za pet let nazaj. Pri Krliču je že prej bilo nekaj dolga, sedaj sem si moral pa še na novo sposoditi. Če letošnjega

vina ne odrinem po kolikor toliko primerni ceni, ne vem, kaj bo."

Resniku in Primožiču je bilo znano, da gre Korenu trda. Vedela sta tudi, da je pri gospodarstvu malo neroden in da je včasih hotel biti nekaj več. On še ne toliko kolikor ona.

Ko je prenehal, si ni ne eden ne drugi upal prav z besedo na dan. Oba sta začutila, kako težko je tolažiti tedaj, ko je zares hudo.

"Saj boš prodal, le meni verjemi, da boš prodal. Če zdaj ne, pa na spomlad. Saj ni res toliko vina," je s težavo napletel Resnik.

Primožič, ki se mu je vino že zelo poznalo in ki je bil mehkejši, pa že ni več mogel tehtati besedi. Bruhnilo je iz njega: "Ljubi moj mejaš, uničeni bomo, vsi bomo uničeni, le dobro si zapomni; kaj ti pravim; uničeni bomo do kraja. Danes leto, kdor bo ostal, le zapomni si, bo vse uničeno. Jaz bom uničen, ti boš uničen, ta bo uničen in naše družine in vse. Kamen ne bo ostal na kamenu. Le dobro si zapomnita!"

Primožič je izgovarjal čim dalje bolj književno, se zatikal in žugal s prstom. Korena je prijel.

"Jezus Marija, kaj bo z nami! Ali misliš, da ga res ne bom mogel odriniti?"

"Je vse zastoj," je pijano odgovoril Primožič, "če ga odrineš ali ne. Vsi bomo uničeni. Jaz uničen, ti uničen, ta uničen, tvoja žena uničena, tvoji otroci uničeni, tja do četrtega rodu. Kamen ne bo ostal na kamenu. Potem pa pridejo štiri poslednje reči." Primožič je krilil z rokami in gledal zgubljeno predse, kakor da vidi prihajati neizmerno gorje, ki se mu ni mogoče ubraniti. Resnik ga je ostro zavrnil, ker se mu je Koren smilil.

"Pojdi no, šema! Kdo te bo poslušal! Na, tu prigrizni kos kruha! Kakor muha si! Če bi te s praznim litrom po zadnji pogladil, pa bi bil že okrogel. Koren, vino se - bo prodalo, le nič se ne boj! Ti bi bil moral letos naročiti sladkorja, čeprav bi te nekaj stalo. Pa se da še kljub temu zboljšati, če se ga lotiš. Saj tudi naši vinski magnati pobirajo od Vlahov vsako lužo, čeprav nima ne barve ne okusa. Da je le en teden v njihovem sodu, pa je že pijača, da se tovarniki spopadajo zanje."

Primožič je hotel še nekaj reči, toda Resnik je že izmotal iz cekarja precejšen krajec zmesnega kruha in ga razlomil na tri dele. Vsem je šlo v slast.

"Kako bi pa naredil? Kaj misliš, če bi mu dodal saharina?" Korenu se je dvigalo upanje.

"Bog ne daj! Le saharina ne! Vsak kupec ga pozna, če ga je še tako malo. V lekarni kupi praška zoper kislino. Pa ne preveč. Potem pa nekaj pravega sladkorja. Raje manj kakor več. Na tri hekte eno kilo ali pa še ne. Če bi se ne poznalo dosti, boš pa še dodal. Pa pretoči ga! Škoda, da nisi naročil sladkorja ob trgatvi."

"Ko pa vsako leto prepozno pride."

Tudi če bi sladkor prišel mesec prezgodaj, bi ga Koren ne mogel naročiti, ker ni bilo pri hiši za tri kovače denarne vrednosti. Ko mu je študent odhajal v Novo mesto, se je tako zbosil, da zvečer niso prižigali

luči in da je morala biti zmeraj žerjavica v peči, ker ni bilo ne petroleja ne vžigalic. Ves up družine je šel za tem, da vino čimprej proda. Za vse na svetu ne bi rad zopet naposodo prosil. Toda, prašek zoper kislino, sladkor, kako bo zmogel! Sladkor v trgovini! Od kdaj ga Korenovi niso več kupovali. Saj je bilo malo hiš v vasi, ki so ga še.

"Bratu poreci, naj ti pomore! Saj ni slab človek."

Koren se je v zadregi zganil. Z bratom sta si bila hudo navzkriž. Ženski se že od mladih nog nista mogli. Ko se je Koren ženil, svakinja ni hotela na svatbo in tudi moža ni pustila. Doma je pripravila celo gostijo, češ nam se ni treba okoli tujih skled sliniti. Njen mož se ga je tedaj precej nalezel, dasi ni bil nagnjen k pijači. Pil je, ker mu je brat nekaj oporekel, ko je povedal, da ga ne bo na svatbo, in ker je čutil, da bi bilo bolj prav, če bi šel. Žena ga je pa ves čas kurila in hujskala. Poroka je bila v nedeljo popoldne. To je dišalo po gosposčini in povzročilo, da so ljudje pregovarjali. Ko so svatje prišli iz cerkve, niso mogli svojim očem verjeti. Pred vrati so našli Korenovega brata z veliko pleteno cizo, nastlano s koprivami in trnjem. Vpričo vaške otročadi in radovednic, ki so priletele gledat poroko, je s pijanim glasom ponujal svoji ljubi svakinji "ekstra avto," da bi si ne umazala vlečke po blatnih vaških ulicah.

Svakinja je okamenela od jeze. Korena bi skoraj kri zalila. Starešina je robato zaklel. Teta in tovarišica sta zapihali v nesrečnega avtomobilista kakor strupeni kači. Najhitreje sta se znašla tovariš in godec. Zgrabila sta zibajočega se izzivača, ga vrgla v cizo ter ga med vriščem otročadi, vpitjem svatov in smehom odraslih gledalcev zapeljala domov. Godec pa je še porinil cizo na sredo velike gnojnične mlake pred hlevom, potrkal na okno in na ves glas zapel:

Po sredi morja
ena barka pelja,
katera če mornarja dobiti,
mora to morje izpiti.

Nevesta si je tako k scru gnala, da je celo svatbo prejkala. Od vsega pripravljenega ni niti mrvice pokusila. Ljudje po vasi so se smejali. Vendar pa so obsojali Korenovega brata, češ oženjen je otroke ima, upoštevajo ga, zmeraj je bil trezen, pa tako užaga. Brata sta se kmalu po poroki hudo spopadla. Korenka je hotela tožiti. Ženski se nista nikoli več pogledali. Ko je šel bratov fant na Grm v kmetijsko šolo, je moral naslednje leto Korenov Lojzek v gimnazijo. Brata pa nista predolgo kuhala jeze. Nista se sicer iskala, če sta se pa srečala, sta se ogovorila. Več pa ne.

Korenu je vse to nenadoma prišlo na misel, ko mu je Resnik imenoval brata. Jasno mu je bilo, da tukaj ne bo prosil pomoči.

"Bom že kako, naj bo kakor že, nekaj bom naredil. Saj še ni taka pasja sila. "Lagal je, da ne bi oni tiščal z bratom vanj.

Primožič, ki je že pospravil svoj kos kruha, je zopet zakrilil z roka-

mi in hotel nakaj važnega povedati. Resnik pa je odločno vstal, ga prijel za roko in mu rekel na glas kakor glušču:

"Alo, domov! Dosti ga bo za nocoj!" Korenu pa je namignil, naj pospravi in zaklene.

Zunaj je Resnik potegnil pest slame iz strehe, Koren pa je prijel Primožiča pod pazduho. Šli so počasi. Resnik je svetil. Sredi poti se je Primožič hotel vrniti, češ da bi rad še enkrat dal mejašema piti, ker morebiti ne bodo nikoli več tako v prijateljstvu skupaj na Bočju. Resnik ga je moral pošteno stresti za rame, da ga je spravil dalje. Spremila sta ga prav na dvorišče.

Ko je Koren drugi dan razmišljal, kar je slišal prejšnji večer, mu je bilo jasno, da mora z vinom nekaj narediti. Le kaj naj ukrene, to je bilo treba premisliti. Vedel je, da ne sme o zadevi preveč govoriti. Če bo obešal na veliki zvon, da ima za nič vino in da ga misli popravljati, bo vse po njem padlo, vsak kupec bo že naprej zvedel, da Korenovo ni naravno. Na Resnika se je zanesel, da ne bo raznašal. Za Primožiča pa je menil, da je preveč opit, da bi se spominjal, o čem so govorili.

Na podu je imel še velik kup koruze, ki jo je bilo treba olupiti. Sami domači se niso utegnili prav pripraviti, petroleja pa ni bilo, da bi dobili še drugih in skupaj olupili, kakor je bila od nekdanj navada. Ko je ta dan Koren stopil na pod in videl, da bo treba koruzo vendarle olupiti, je sklenil, da se bodo lotili sami domači. Koruzo lahko lupijo tudi brez luči. Tudi ni potrebno, da bi skončali v enem večeru. Vele je otrokom, naj gredo nosit šroke v hišo. Ko jih je videla stara sosedova teta Lojza, je vprašala, če bo treba kaj pomagati. Koren se je hotel opravičiti, da ne mara nadlegovati, da bodo kar sami, ko jih je dosti, in kar v temi, ko je petrolej drag.

"O, mene in našo Ančko pa le povabi, saj smo si domači. Bomo malo zapeli, da nam bo krajši čas. Saj je v temi prav tako dobro. Pa ni treba nič pripravljati."

"No, pa pridita, da nas bo več skupaj."

Lojza je sila rada hodila k mrličem čut, perje trebit, koruzo lupit, fižol ružit, sploh povsod, kjer se je zbirala večja družba. Zнала je zelo veliko pesmi in vedela je več povesti kakor kdo koli v vasi. Zadnja leta so jo pa že mlajši odrivali.

Korenovi še niso povečerjali, čeprav je bilo zgodaj kuhano, ko sta prišli Lojza in Ančka, hči njenega nečaka. Takoj sta se spravili na delo. Lojza je sedla k peči, ker je postajalo že hladno. Ko so Korenovi pojedli in odmolili, so odmaknili mizo, da so imeli kam metati olupljene šroke.

Koren je Lojzi iz putrha natočil kozarec vina.

"Na, boš pila. Tega imamo za doma. Bolj oster je, pa se že pije."

"Ko pa je bilo tako leto, da ga ne pomnim enakega. Tudi naše ni tako, kakršno bi moralo biti."

Lojza je že bila v ognju. Začela je pripovedovati, kakšne letine je že doživela. Včasih je vedela letnico, še večkrat je določila leto po prihodu in odhodu župnikov, kaplanov, učiteljev, po raznih dogodkih, ki so

poslušalcem po večini prav tako malo povedali kakor letnice, ker so bili premladi, da bi jih pomnili.

"Tisto leto, ne bom rekla, ali je bilo eno leto prej ali pa prav takrat, ko so umrli župnik Tavčar, je bilo tudi tako deževno kakor letos. Naš stric Tonček, ki je bil v Bosni na vojski, je večkrat rekel, da cel julij ni videl toliko jasnega neba, da bi se z njim človek na postelji pokrnil. Grozdje ni hotelo zoreti. Na male maše ni bilo na vsem Bočju dobiti jagode, ki bi se kaj barvala. O svetem Mihelu so ga morali po celem vinogradu iskati, če so se ga hoteli nazobati. Dež pa kar naprej. Že je šlo proti svetemu Martinu. Grozdje na trtah pa pisano, kakor da je vsaka jagoda druge sorte. Začel se je ponujati sneg in ljudje so šli obirat. Kaj so pa hoteli?"

Tisto leto je bil v Krškem pri kapucinih neki brat, Alfonz so mu rekli. Pobožen človek, ponižen, nikdar ni nič pregovarjal, vsakemu pri hiši, tudi najmanjšemu je dal podobico, če so mu kaj dali ali pa ne. "Bom pa molil, da bi drugo leto toliko imeli, da bi mi še za letos kaj dali," je rekel, če ni dobil daru. Tudi po vino so ga poslali. "Letos mi pa nosač nič ne razliva. Hodi raven kakor sveča," se je smejal. Nosač je pa pripovedoval, da mu to leto vino bolje stori na hrbtu kakor pa v želodcu. Z očetom sva bila sama v hramu, ko je prišel Alfonz z nosačem. Oče so prejšnjo noč potrli čebele in jaz sem vzela škrlj medu na Bočje. Ravno sem ga dela na mizo, ko je vstopil. Očeta je poprosil, če mu bodo kaj dali v brento, oči so mu pa le na mizo uhajale. Kar ni se mogel odpraviti dalje. Nazadnje me je prosil, naj mu malo odrežem. Saj bi mu ga sama, pa si nisem upala.

Po celem polju sem bil za ajdovo bero, pa nikjer nisem dobil medu. Med gre zmeraj z vinom. Če je vino dobro, je medu dosti, vino slabo, medu nič. Bog vam plačaj za dar božji!" Potem je pa pripovedoval, da je bilo nekaj narobe. Če ni bilo medu, je bilo vino kakor rozolija. Če pa je bila pijača slaba, je bilo medu, da ga je bila vsaka črepinja polna. Ljudje so se pa Bogu smejali, da jih ne more kaznovati, ko jim ena stvar gotovo uspeva. Zato je Bog tako prenapredil, da gresta med in vino skupaj. Alfonz je tudi povedal, da se z medom vino zelo izboljša. Njegov ded je bil baje imeniten čebelar in vinogradnik. Nikdar ni prodal medu pred vinom, ampak je vedno počakal, da je videl, kakšno bo novo vino. Četudi je novina prav dobro kazala, je v sod vlil najprej škauf medu, potem šele je velel natakati mošt. Kar pa je medu ostalo, je prodal. Prodajal pa je vino in med štirideset let enemu in istemu tovarniku izpod Svetih Višarj. Romarji niso mogli prehvaliti tiste gostilne."

Lojza je govorila kar naprej. Komaj se ji je kdo mogel s kratkim vprašanjem vriniti v besedo. Ko pa je začutila, da zanimanje poslušavcev pada, je zapela o Mariji, ki z Ogrskega gre.

Koren ni slišal več ne pripovedi ne petja. Po glavi mu je rojila samo zgodba o medu. Zdelo se mu je, da je Lojza nevede prinesla v hišo odrešilno misel. Ni dosti verjel njenim zgodbam. Morebiti si je brata Alfonza šele zdaj izmislila. Toda če bi z medom res kaj opravil? Medu ima za silo pri hiši.

Šlo je že proti deseti uri in kup se je že zelo zmanjšal. Lojza je prenehala peti in rekla, naj bi molili rožni venec. Korenovi Lojzki je velela, naj moli naprej. Drugi so odmolivali, ne da bi prenehali z delom. Samo pazili so, da niso delali preveč šuma. Koren je bil daleč od molitve. Na zdravamarijo je večkrat odgovoril z daj nam danes ali pa s čast bodi Očetu. Ženi se je zdel tako čuden, da ga je dvakrat na glas opomnila.

Ko so olupili, so se Lojzi in Ančki zahvalili. Lojza se je sama povabila še za naslednji večer in dokler bi bilo kaj koruze. Nato se je družina spravila spat.

Koren ni mogel zaspati. Čim dalje bolj je bil buden. Preden je ura odbila pol noči, je imel že ves načrt v glavi. Pri hiši je bilo nekaj panjev čebel. Včasih se je rad mudil pri njih, zadnja leta pa ni več toliko utegnil. To leto so bile čebele tako slabe, da se jih jeseni dolgo ni upal dotakniti. Slednjič je le zadušil nekaj panjev, da bi bilo za kolač o božiču in za kašelj pozimi. V panjih so bile skoro same prazne satine.

Zadušil bi še nekaj panjev. Dva, trije so imeli nekaj teže. Potem bi satje dobro predrobil in na rešetu za moko precedil. Zgodaj zjutraj bi med zanesel na Bočje. Šel bi čez Dobravo in čez Podvrh, da bi se ognil ljudem. Z bučo bi po malem zajemal in zlival skozi veho v sod.

Nato se je spomnil, da bi moral premešati, ker bi se sicer med ne topil rad. Prišlo mu je na misel, da bi odtakal vino v škaf, raztapljal med v škafu in vse skupaj zlival v sod. Potem bi se že samo mešalo. Če bi poskušal sam v sodu mešati, bi vino preveč skalil, ker je bilo na drožeh.

Začel se je siliti, da bi zaspal. Toda šele proti jutru se mu je posrečilo.

Ob desetih mu je poštni sluga prinesel dopisnico. Kar toplo mu je postajalo, ko jo je bral. Tovornik, kateremu je pred dvema letoma prodal vino, mu je pisal, da pride čez nekaj dni z avtom. Korenovo mu je bolj ugajalo kakor tisto, ki ga je vzel naslednje leto. "Upam, da imate tudi letos takega kakor predlanskim. Če ne boste predragi, bova hitro zgovorjena."

Korena je bilo pred samim seboj sram. "Nič, pokazal mu bom, kar imam. Držal se pa tudi ne bom, kako neki? Da bi ga le vzel. Nikdar več me ne bo tako prevarilo."

Ves čas je bil ko na žerjavi. Napovedani dan žena še ni utegnila hiše pomesti, ko je velik tovorni avto, že trobil in grmel po cesti. Trenutek nato je tovornik vpil po dvorišču:

"No, Koren, le brž si spanec otepite! Mislim še nekaj štajerca vzeti, se mi mudi naprej. Kar ključ, pa greva pokušat."

Tovornik je vpil, da ga je slišala cela vas. Računal je, da bo še kateri gospodar stopil na Bočje. Tako se Koren ne bo mogel preveč za ceno vleči.

Koren je poskušal tovornika zadržati, da bi kaj zajtrkoval, vsaj kozarček slivovke. Ta pa je vpil, da je že med potjo, da ima s seboj v nahrbtniku vsega dovolj in da naj se Koren brž odpravi.

Že dolgo ni Korenu srce tako bilo kakor tedaj, ko je tovarniku natočil poskušnjo. Obljubil je, da bo dal za tri maše v čast svetemu Antonu, če bo prodal.

Tovornik je že barva vina prestrašila. Okus ga je pa razdražil.

"Slišite vi, Koren! Ali se norca delate? Kaj je to vino? Ali mislite, da je Gorenjec res tako lisast, da bo imel to lužo za vino in jo še plačal po vrhu? Sva že opravila!"

Korena je zadelo kakor bi ga z nožem.

"Gospod, lepo vas prošim! Ne moremo pomagati, udarjeni smo bili. Saj nič ne rečem, res je bolj slabo. Samo vzemite ga, ne bova nič mešetarila, sicer sem uničen."

Tovornik je začutil v Korenovem glasu obup, toda kupčevska narava je bila glasnejša kakor človeško čustvo.

"Ga ne maram tudi zastonj ne! Ga bom že drugod dobil. Pa drugačnega. Zbogom!"

"Gospod! Gospod! Ne hodite! Tudi drugod ni tak, kakršen bi moral biti. Letina je bila taka. Kolikor hočete dati, pa dajte, ko sva že kupčevala, samo vzemite ga!"

"Sem rekel, da ga tudi zastonj ne maram. Če je res ves tak, pojdem pa kar naprej na štajersko."

"Gospod, saj ga boste popravili, dalmatinca in štajerca mu boste pri-mešali. Kaj vem, kaj vse znate iz vina narediti. Gospod! Po tri ga dam, da ne bo vse delo zastonj. V to ceno ga ne boste nikjer dobili."

"Da bi s to brljuzgo dobro vino kvaril? Saj veste kako! Vaše kislice nobena pošast ne popravi. Na celem svetu ni tako sladkega medu, da bi tej hudičevi kislini kremplje zmeščal. Ga ne maram. Zbogom!"

Tovornik je med tem vihnim razgovorom še dvakrat ali trikrat pokusil. Misli so mu bile precej manj sršenaste kakor besede. Dober kletar zna narediti še več kakor čudež v Kani Galilejski. Sedaj je hotel pregledati, kakšno je blago po drugih hramih.

Res je prišlo še nekaj gošpodarjev. Tovornik je zavil k prvemu, ki se je držal s ceno, ker je imel dobro prijačo. Tovorniku je zelo ugajalo. Potem je obšel še sedem ali osem hramov. Možaki so ga obstopili in spremljali. Tovornik je vsako vino deval v nič. Če je bil gospodar trden, se je delal hudega in krepko odgovarjal. Komur pa je bilo do tega, da bi čimprej prodal, se je branil bolj ponižno. Mejaši, ki sta jih tovarnik in prodajalec vsak trenutek klicala za pričo, so se poskušali tako izražati, da bi bilo obema prav pa še njihovemu pridelku v korist. Najbolj pohleven je bil Koren. Njegov tovarnik, pa pri mejaših kupuje. Bolelo ga je.

Tovornik se je že vračal po hramih. Položaj je pregledal, sedaj je šlo zares. Najbolj se je vrtel okoli Zalokoričinega vina. Ni bilo Bog ve kaj, slabo pa tudi ne. Zalokarica je bila vdova. Mož ji je pustil precej dolgog, ki se jih je morala otepati. Bila je plaha ženska, ki je šla zmeraj za tem, kar je bilo bolj gotovo. Če so ji danes pujske plačevali po sedem kovačev, jih je dala, dasi so jih drugi držali v upanju, da bo ce-

na še zrasla. Če je dobila stotak k hiši, ga je zanesla takoj v posojilnico na odplačilo ali pa na pošto za davke, boječ se, da bi jutri ne mogla več. Na odpise davkov, odpust dolgov ni verjela kakor marsikateri gospodar. Koren je takoj spoznal, da se bo ženska brž vdala. Tovornik je začutil, kako je z Zalokarico, in jo je vzel na muho. Šel je že mimo njenega hrama, se začel hrupo pogajati z nekim, ki je imel izvrstno pijačo, ker je skrbno odbiral, hkrati je pa kar naprej meril na Zalokarico, ki je bila zraven. Še se je držala. Toda ob desetih so se ženski živci utrudili. Solze so ji stopile v oči in udarila je.

Ko je bila kupčija sklenjena, je poslala sina, ki je prišel za njo na Bočje, domov po posodo. Tovornik je pa odvezal nahrbtnik in obložil mizo z mrzlo mesnino. Kruha so imeli vsi s seboj. Korenu, ki se je ves čas držal tovarnika, je bilo tako hudo, da je zginil v svoj hram. Ni poskušal ne kruha ne race, ki jo je bila žena še zvečer pripravila. Zgrabil je vrč, ki sta ga z tovarnikom pustila skoro polnega. Živa jeza je vzplamtela po njem. Zavihtel je vrč, da bi treščil nesrečno poskušnjo skozi vrata, čeprav je imel metati kruh in zlivati vino vedno za greh. Toda roča se je odkrnila in z vinom je tudi vrč zletel skozi vrata. Vse v njem je zbesnelo. Zaškripal je z zobmi, divje zavrtel oči, zagnal ročo v kamen pred pragom, da se je razletela na tisoč koscev, ter preklel Boga, česar ni še nikoli naredil.

Spričo strašne kletvine se je nekoliko ovedel. Bilo mu je žal. Jeza se mu je obrnila proti Zalokarici in proti tovarniku.

Počakal je, da so se vsi, ki so bili pred Zalokaričinim hramom, spravili v vežo. Nato je tiho zaklenil in odšel. Kakor nalašč je tovarnik pogledal iz veže, ko je Koren šel po poti za hramom.

"Hop, Koren, kam pa! Le sem, boste videli, kakšnega sem kupil! To je dečko! Vaš naj se mu odkrije in s pota ogne. Drugo leto se pa vi odsekajte!" Tovornik se je zahvalil kakor vsak tovarnik po kupčiji in ni hotel Korena žaliti. Koren pa mu je zabrusil tako surovost, da je oni kar molknil in se potem pred Zalokarico in pred možaki na dolgo opravičeval.

Ko je Koren prišel domov, je do krvi pretepel otroka, ki se je podil z obročem po dvorišču in ni pritekel ko ga je prvič poklical.

Tisto noč je spal kakor ubit. Naslednji dan je bil mirnejši. Proti večeru se je odločil.

Odbral je štiri najtežje panje, jim zamašil žrelca in jih potegnil iz čebelnjaka. Sama z ženo sta jih zadušila v kleti, ko so otroci že pospali. Zveplenic je imel še od prejšnjih let. Pri sveči sta panje razdela. Medeno satino sta proti rezala od prazne in jo metala v škaf. Ko sta končala, je ona v skledi mečkala medene škrli, on pa je precejal na gostem rešetu za moko. Mazalo se je, po celi kleti je bilo medu, le v škaf pod sitom se ga zlepa ni hotelo nasediti. Slednjič sta kar na roke izžela bolj grobo satje in zmetala v škaf vse razen mastnih svaljkov, ki so jima ostajali v rokah.

Ko sta naredila, je mož pregrnil škaf s papirjem in ga zadel na glavo, ona pa je pospravila po kleti ter odšla spat. Ves čas, kar sta delala,

nista spregovorila drugega kakor najpotrebnejše. Žena bi rada zaupala možu svoje dvome. Kdo pa je še kdaj mešal med in vino? Toda ni si upala. Dolgo je molila, preden je zaspala.

Ves zasopel je prišel Koren do hrama. Ni bil vajeñ na glavi nositi. Prižgal je svečo. Prejšnji večer je poslal v trgovino po sveče in po vžigalice. Upal je, da bo do jutra končal.

Kmalu pa je videl, da se je uštel. Med se ni hotel topiti. Natočil je več ko pol škafa vina in dodal precej medu. Z golo roko je brodil po škafu in mešal. Vino je bilo mrzlo, a se še zmenil ni. Dolgo je mešal, pa se mu je zdelo, da se vleče po dnu škafa še prav toliko hladnega testa, kakor ko je začel. Samo drobci satine so plavati po vrhu. Lovil jih je in metal po tleh. Spomnil se je, da bi pokusil. Zajel je s kozarcem. Ni bilo dobro. "Pusta usta imam," je dejal. Pomislil je, da bo morebiti vino še bolj pokvaril. Sam se ni spominjal, da bi kdo kdaj kaj podobnega poskusil. "Kdo pa ima medu? Redki so! Posebno, kadar je deževno leto. Sicer pa hudiča ne morem bolj skaziti, kakor je že skazen. Saj je vseeno." Topo je plajhal še nekaj časa v škafu, nato pa pristavil stol in nastavil lakovnico. Ko je dvignil škafo do lakovnice, je še enkrat pomislil. Spomnil se je, kako grdo je zaklel, ko se mu je razletel vrč, spomnil tudi, da ves čas od tedaj ni pomislil na Boga, mu ni priporočil svojega dela, pač pa ga je še obilno žalil. Obšla ga je zavest nemoči in čustvo vdanosti. Odložil je škafo, pokleknil na gola tla in goreče molil, da bi mu uspelo, ko je tako v stiski. Obšel ga je dvom, ali ne zahteva od Boga nečesa nemogočega, skoraj čudež. Tedaj pa se mu je vzbudila nova gorečnost. Spomnil se je, da mora zaupati, da mora imeti tako zaupanje, ki gore prestavlja. Še enkrat se je priporočil Bogu, nato pa urno prijel za škafo, stopil na stol, naredil križ po tekočini, nastavil na lakovnico in zlił. Glasno šumeč je vino drlo v sod. Z roko je zgrinjal še neraztopljeni med k luknji. Nato je poiskal vse škafe, ki niso bili preveč razsušeni, natočil in namočil medu. Sedaj se mu je zdelo, da se bolje topi in v srcu se mu je vzbudila hvaležnost do Boga. Medtem ko je z roko plajhal po škafeh, je zdaj pa zdaj poslal k Bogu prisrčen vzdihljaj.

Sedem je zazvonilo, ko je končal. Goreče je odmolil angelsko češčenje. Potem je natočil in z neko tesnobo pokusil. Nerao si je moral priznati, **da ni dobro**. Toda še enkrat se je ohrabil: "Dobro premešati bo treba, da se razleze po sodu, potem se pa mora še uleči in učistiti." Dobil je dolgo palico, z njo veslal skozi veho po sodu in dvigal droži. Ko je zopet natočil, je bilo vino gosto in kalno ko luža.

"Zdaj pa sveti križ božji. Bog daj, da bi se lepo učistilo."

Naglo je zaprl in odšel domov. Spotoma je zagledal otroke, ki jih je žena poslala v Ograje na njivo. Stopil je k njim, pogledal, kako delajo, in rekel, da pride kmalu z vozom.

Žena, ki mu je prinesla jesti, je takoj opazila, da je mirnejši. Vprašala ga je, če je šlo vse po sreči.

"Upam, da me bo Bog uslišal," je dejal z glasom, ki je bil poln vdanosti. Ženi se je odgovor zdel nenavaden, vendar ga je ugodno tolmačila.

Ko je pojedel, ji je povedal, kako je naredil, in dostavil, da mora sedaj vsaj en teden počakati, da se vino učisti.

Naslednje dni se je ženi zdelo, da je milost božja posijala nad hišo. Mož je bil kakor jagnje, dober, miren, postrežljiv in pobožen kakor še nikoli, da si tudi prej ni bil napačen človek. Dostikrat je pa le bilo težko z njim. Srčno je prosila Boga, da bi možu uspelo, kar je napravil, in da bi pri hiši zmeraj tako ostalo.

Natanko ob tednu se je mož zopet odpravil na Bočje. Obljubil si je bil, da prej ne pojde. Spotoma je videl brata, ki je z dvema fantoma sekal kolje. Pozdravil je, se ustavil, se menil, kakor se ni nikoli več, odkar se je ženil, ter povabil vse tri, naj pridejo za njim. Brat je opazil, da je nekam mehak, kakršnega se ni še nikoli kazal. Ni si vedel razložiti, kaj naj bi bilo vzrok tej spremembi. Rekel je, da vsi trije ne morejo priti, ker imajo preveč dela, da pa pojde sam kmalu za njim. Vedno mu je bilo hudo, da je med njunima hišama razprtija, za katero je delal sebe najbolj krivega.

Ko je Koren prišel v hram, si ni upal kar pokusiti. Preveč je bil razburjen. Dol si je opravit po hramu. Pokleknil je k molitvi. Ni mogel zbrano moliti. Še je molil, ko se je spomnil, da utegne brat kmalu priti. Ne da bi molitev končal in se pokrižal, je vstal, poiskal kozarec in natočil. Vino je bilo skoraj popolnoma čisto. Še enkrat je pobožno vzdihnil, nato pa pokusil.

Sedaj v resnici ni mogel verjeti. Poskušal je, se prijel za čelo, začel piti v požirkih in se slednjič jasno zavedel: med je vino pokvaril; ni bilo samo slabo, bilo je zoprno.

Vročina mu je zaplala po hrbtu, strašno spoznanje ga je prevzelo, zamajalo se mu je, da se je moral z obema rokama opreti ob sod, in iz globočine srca mu je privrelo:

"Jezus Marija, uničen sem."

Tedaj je stopil brat v vežo.

"Kaj pa je? Ali so bili tatovi?"

Toda Koren se je kakor pijan opotekel proti njemu in z razklanim glasom zaihtel:

"Božja kazen je nad menoj... Zaradi..."

Več ni mogel spraviti iz sebe.

Brat ni razumel, kaj je z njim. Pogovarjal ga je, tolažil, mu obetal, da bo vse dobro. Šele čez dolgo časa se je Koren toliko umiril, da je povedal, kaj je narednil.

Sedaj je brata prevzelo. Poskusil je in videl, da je vino v resnici skaženo. Pomislil je.

"Ljubi moj brat, dokler bom živ, bom delal zate, kakor bi zase. Jaz sem bil kriv tiste razprtije med nama. Lepo te prosim, pozabi mi! Zdaj me pa poslušaj! Vino boš prekuhal v žganje; mislim, da bo šlo, samo kmalu se mora narediti, da ne bo sodu škodovalo. Za domačo porabo bo že. Kar pa imaš nujnih denarnih potreb, pa ni treba hoditi nikamor

drugam kakor k meni. Čeprav nimam na obilo, brez nič tudi nisem. Ženskam morava pa dopovedati, da mora biti prepira konec. Pojdi z menoj, greva precej domov, jaz sam bom rekel tvoji, naj mi že odpusti. Spotoma pa pokličem fante, bodo zapregli in precej šli na Bočje nazaj po vino. Midva bova pa kotel pripravila. Za druge ljudi si bova pa že kak izgovor našla. Pojdi."

Koren ni mogel kaj, da ne bi brata objel in poljubil.

Slovenski možje

JANEZ TRDINA se je rodil 29.maja 1830. v Mengšu blizu Kamnila. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani, a na visoki šoli na Dunaju se je posvetil zgodovini in zemljepisju. Po profesorskih izpitih je kot narodni borec občutil pest avstrijske vlade, ki ga je odrinila iz službe na domačih tleh. Moral je za kruhom prvo na gimnazijo v Varaždin a potem na Reko. S 37 leti so ga upokojili in naselil se je tedaj v Bršlinu pri Novem mestu. Umrl je 14.julija 1905.1. Kot razmeroma mlad vpokojenec je Trdina pričel zbirati ljudske pravljice in zgodbe in njegovi zbrani spisi po pravici zaslužijo ime: ogledalo ljudskega življenja. Najlepše njegove povesti so "Bajke in povesti o Gorjancih, Rajska ptica," "Volkodlak" itd.

FRANC LEVSTIK se je rodil 28.septembra 1831.1. v Spodnjih Repnjah pri Velikih Laščah. Študiral je v ljubljanski gimnaziji toda ni maturiral. Brez mature ni mogel na vseučilišče in zato se je odločil za bogoslovje. Odšel je 1854. v semenišče v Olomuc. Ko so v Ljubljani izšle Levstikove "Pesmi," v katerih so varuhi morale videli bogokletje in materijalizem, je moral iz semenišča. Odslej je živel pri različnih bogatih družinah kot domač učitelj, kasneje je bil tajnik "Čitalnice" v Trstu, tajnik "Slovenske Maticе," urednik Wolfovega slovarja v Ljubljani. Radi spora s prvaki so mu odvzeli uredništvo slovarja in moral je na Dunaj, kjer je počel izdajati šaljivi list "Pavliha". Leta 1872. se je vrnil v Ljubljano kjer je končno po 20 letih dobil stalno službo kot skriptor licejske knjižnice. Umrl je 16. novembra 1887. - Levstikova dela so veren odraz njegovega burnega življenja. Z osemnajstimi leti je objavil prvo pesem, a do konca srednje šole se je Levstiku nabralo pesmi za celo zbirko. V moški dobi se je dvakrat zaljubil in svoji ljubezni je dal izraza v svojih najlepših pesmih. Kot dramatik se je uveljavil s šaljivim prizorom "Juntez" a Jurčičevo žaloigro "Tugomer" je popolnoma predelal. Uveljavil se je tudi v prozi. "Napake slovenskega pisanja" so plod njegovega ogorčenja nad okvarami, ki jih je avstrijska sto in stoletna germanizacija prizadela slovenskemu jeziku.

in slovu. Kot primer slovenske povesti je spisal pripovedna dela "Martin Krpan" in "Deseti brat," ki stojita v zgodovini slovenske knjige kot mejnik dveh dob: Pred njim slaboten, v plevlu tujih vplivov dušeč se jezik, za njim bujno poganjanje domače pripovedne umetnosti. Ves slovstveni in kulturni rod osemdesetih let sloni na Levstiku in bi brez tega moža ne bil to, kar je. Če je mogoče govoriti o skupni narodni vesti, ki se v nevarnih dobah lahko utelesi v eni sami osebi, tedaj je bil Levstik najglasnejša vest svoje dobe, v najglobljem strženu moralno zdrav, požrtvovalen, nepodkupljiv klicar in glasnik, neupogljiv pokonci mož, s kakršnim se da v novejšem času primerjati samo še Ivan Cankar.

FRANC ERJAVEC se je rodil 4. septembra 1834. v Ljubljani na Poljanah. Po maturi je odšel na vseučilišče na Dunaj in tam položil izpit za profesorja kemije in prirodoslovja. Kot profesor je vršil srednješolsko službo enajst let v Zagrebu a na goriški realki je ostal do svoje smrti 1887. 1. - Že kot srednješolec se je seznanil v Ljubljani s prirodo piscem Schmidtom in to prijateljstvo je imelo pozneje velik utisek na vsa njegova leposlovna dela. Najzanimivejši, klasično popolni so baš tisti Erjavčevi spisi, ki so zajeti iz prirodoslovnega področja. Takih prikupnih opisov iz živalstva in rastlinstva ni bilo v naši knjigi ne pred njim ne za njim. Nesmrtna je njegova "Mravlja," ki slika pestro življenje mraveljskega sveta kakor bi šlo za dejanja in nehanja v pravcati državi. Isto mojstrstvo je uveljavil v "Velblodu," in drugih spisih. Polža je ovekovečil v spisu "Kako se je Slinarju z Golovca po svetu godilo." - Za naše izrazoslovje so nepopisne vrednosti njegove prirodo pisne šolske knjige "Živalstvo," "Kemija," "Rudni noslovje" itd. Erjavčeva nasmrtnost sloni na srečni stopitvi učenjaka in leposlovca. Levstikov novi realizem je našel v Erjavcu enega svojih najboljših učencev. (Odlomki po dr. Andreju Budalu).

Prispevki naših fantov in deklet

Brata so mi ubili...

Solze se bliščijo v mojih očeh, usta obkrožena bolnim nasmehom kličejo ime tvoje, moj bratec. Najini spomini otroških let vsakega trenutka znova povzročajo bolečine v mojem srcu.

Ni te več! Zaprte so tvoje sinje oči, ki so nekoč izražale ljubezen gorečo do domovine. Ugasnili so te poglede oni, ki so mrzili vzklike ljubezni, kateri so prekipevali iz tvojega srca.

Nisi postal nezvest dane mi obljube in najine takratne otroške prisege: "Če potreba, za tebe ni predrago življenje, o domovina."

Naivna takrat najina smehljajoča obraza sta se zresnila, ko da sva že takrat slutila današnje čase.

V najina mlada srca ukoreninili so najini starši odločen značaj slovenskegarodu. V spominu so mi vedno tvoje besede, ko si mi še kot otrok zatrjeval, da ti ne bo nikoli mogoče prenašati nobenega tiranstva.

Solze so bile v tvojih očeh pri pogovoru o naših primorskih bratih, trpečih pod italijanskim jarmom. Sovraštvo, bolečina, vse sem takrat prebrala v tvojem pogledu. Mržnjo, ki sem čutila do Italije in Nemčije, sem vlivala v tvoje mlado srce in v tvojo dušo. Vzgajala sem te v želji, da postaneš borec za dom in za svoje zaslužjene brate.

Moje delo ni bilo težavno, ker se je po tvojih žilah pretakala slovenska kri. Rastel si goreč rodoljub in ponosna sem bila nate. Ljubila sem te neizmerno in vedno hotela ostati v tvoji bližini. Toda usoda naju je ločila. Četudi še napol otrok si mi vendar ob slovesu brez solz segel v roko, medtem ko so v mojih očeh igrale solze. Pokazal si mi, da si še mož.

Ko je naš sovražnik razdejal ljubo nam domovino Jugoslavijo, ti ni bilo mogoče zatajiti, da si sin ponosnega slovenskega rodu.

Ugasnili so ti luč življenja, ker tvoja usta niso mogla molčati, gledajoč trpljenje tvojih bratov.

Ubili so mi edinega brata, oropali me edine bratske ljubezni. Zagretili so mojo mladost za vedno. Toda nisem sama v svojem trpljenju. Koliko mater joče izgubo svojih otrok, koliko žena izgubo svojih mož.

Kakor klasje pod srpom pada naša uboga mladina. Toda ne bodo nas strli. Ti zločini še bolj goreče hlabrijo ranjena srca, dajejo nove moči odpornosti in sovraštva.

Maščevati se, izgnati tujca, osvoboditi nesrečno ljudstvo od nečloveškega tiranstva je klic tisočerih src.

Težke in velike so naše žrtve, grenke naše solze, nepozabne naše bolečine, ali nikoli ne bomo zatajili, da smo sinovi slovenskega rodu.

Zmaga bo naša, bratje! Saj je Bog z nami in pravica.

Vrnili se bomo v svobodno domovino, obiskali gomile naših žrtev. Tudi tvojo bom poiskala, četudi z bolnim srcem, vendar ponosna. Ljubila sem te neizmerno in tvojo izgubo mi bo težko preboleti.

Uteha mi bo ljubezen in delo za domovino, da nadomestim in dokončam, kar ni bilo v tvoji moči.

A.F.

“Osvetniki”

V divjih pečinah, strmih vrhovih,
v temnih soteskah, sončnih bregovih,
v bujnem osrčju naših gozdov
skriva se vojska slovenskih sinov.

Sestradani, bedni, naporov strti,
osvetniki naši - nositelji smrti;
v vas rod teptani oči svoje upira,
nestrpno vas čaka, kljubuje - umira.

Osvetniki naši, junaki temine,
najboljši sinovi ste vi Domovine;
sovraga napadate, da v zmedu obupa
se meriti z vami že dolgo ne upa.

Ko sonce zatone tam za gorami
in v temo zavija se vse po planjavi,
ob progi železniški sence hitijo,
kopajo, minirajo, - se razgubijo.

Zdaj noč že kraljuje, narava počiva,
v popolni tišini okolica sniva;
a tam med grmovjem, ob boku je bok:
Osvetniki bdijo za novi naskok.

Čuj, tam iz daljave že čuje se šum,
sopihanje vlaka je - "Fantje pogum!"
Orožje pobirajo, dvigajo se,
še čutaro nagnejo - pripravljeno vse.

Hrumenje narašča, močnejše, močnejše;
pošast se bliža - Osvetnik se smeje...
Puško poljublja, bodalo gladi:
"Oj še boš tekla sovragova kri!"

V tem hipu eksplozija ozračje preseka,
zemlja se strese, v hribih odjeka,
Stroj zajeci, železje se lomi,
poka okovje... gorijo vagoni.

A tam iz zasede krik vse prevpije
"Osveta!" mogočni - signal je morije.
Pokajo puške, regljajo mitralje...
"Smrt okupatorju!" odmeva iz dalje.

"Ubijajte, ropajte, rušite, žgite,
za mater, očeta, za brate pobite.
Oskrunjene sestre, deklice nežne,
do smrti vam bodo ostale hvaležne."

Utihnili so ogenj, končano je klanje,
iz ran kri grglja..., vpitje, ječanje -
Na levo in desno telesa razpeta,
končana za danes je sladka Osveta.

Navkreber skozi goščo, previdno počasi
se umikajo s plenom Osvetniki naši.
Orožja, municije, - je vsega obilo,
se srce v osveto bo še radostilo!

J.D.

Jurina i Franina

Jurina: Smo došli, fala Bogu, srično. Ni fajde, mi dva smo stara lukavca. Namin ni potriba ni pašaporti ni drugi karat.

Franina: Dosta je namin ova naša slika iz "Naše sloge" od 16 angušta lita 1871. To je naš pašaporat.

Jurina: Pensaj, moj Franina, koliko je lita pasalo od onoga dana kad smo prvi put progovorili u "Našoj slogi", pa do ovoga našega lipoga "Jadranskoga kalendara".

Franina: Šezdeset i još niko, a već i oni put smo bili u litin.

Jurina: Ma živi i zdravi čemo još toliko lita. Ča bi ovi naš jadni narod brez nas dva. Kad bi umrli mi dva oni put bi i za naš narod bilo vrlo slabo.

Franina: Mi ga kripimo u zlu i veselimo ga u dobru. Se spominješ, Jurino, onoga tvoga sna ča smo ga bili štanpali u "Pučkon prijatelju"?

Jurina: Kako da ne. To je bilo baš kad se navršilo pedeset lita od našega prvoga razgovora u "Našoj slogi".

Franina: I kad je tebi doša u san naš veliki biskup.

Jurina: I kad mi je bija reka:

I koji pritrpi do kraja blago njemu!

Blago prognanima pravde radi!

Franina: Tako, jušto tako.

Jurina: A te beside možemo mi danas reč ovin našin prognanikon, koji su ostavili svoju kuću i kućište, svoju zemlju i svoje more i svoje brode. Svi oni neka se spominju ti besida.

Franina: I neka znadu da će i tomu doć kraj i da će svi oni, koji danas gredu po svitu kaj oni Žid ča ni nigde ima mira, da će svi oni jedan put doć u našu lipu i nesrićnu zemlju.

Franina: A koju?

Jurina: Rečimo njin neka ne zabe di njin je kuća u kojoj su se rod'li. I neka svoju dićicu pouče da ima tamo doli šest sto miljari njihovoga roda.

Franina: I neka čekaju...

Jurina: I neka se nadaju, jer kako kaže Sveto Pismo, bdijte...

Franina: ... jer se ne zna ni ure ni časa...

